

Svmma Juris Canonici

Comprehensa Tribus Partibus In Qva Distincte Et Svccincte Explicantur,
quæ ad personas, negotia, & iudicia Ecclesiastica ex Canonum præscripto,
pertinent

De Personis Ecclesiasticis, Earumque statu, Dignitate, munere, &
Immunitate

Strein, Johann

Coloniæ Agrippinæ, 1658

Prolegomena

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61816](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61816)

PROLEGOMENA

§. I.

De origine Iuris Canonici, & causis.

I. **I**US pro lege acceptum vatium ac multiplex est, merito Causarum, à quibus oritur, & pendet. *Primo* enim aliud est Naturale, aliud positivum. *Secundo*, Positivum aliud est divinum, aliud Humanum. *Tertio*, Humanum dividitur in Ius gentium, Civile, & Canonicum. Gratianus *Dist. 1. Instit. l. 1. tit. 2. l. 1. & II. 7. de iust. & iure. Mol. Disp. 2.*

II. Ius naturale est, cuius obligatio oritur ex naturâ rei, & inde transit in præceptum. Aliud per se notum est, aliud per consequentiam, vel deductionem. In brutis non reperitur contra, quàm Legistæ velint. Positivum, cuius obligatio oritur ex voluntate, & præcepto legislatoris, indeque derivatur in objectum. Divinum à Deo; humanum ab hominibus procedit.

Ius gentium legistæ vocant, quod proprium est hominibus, & illis omnibus aut ferè omnibus commune: ut Religio erga Deum, obsequium erga parentes, li-

centia vini vi repellendi: quo sensu nõ omnino diversum est à Naturali. Melius Theologi Ius gentium esse dicunt, quod non Naturæ præcepto, sed solo consensu populorum illis omnibus, aut ferè omnibus commune est, exempli causa, bonorum divisio, dominia, servitutes, & similia. *c. 7. Dist. 1. Soto l. 3. de iust. Q. 1. art. 3. Covar. in Reg. Peccatum. §. 11. Azor. III. l. 1. c. 2. Suar. l. 2. de legib. c. 19. Comitol. de Contract. par. 1. c. 15.*

Jus Canonicum sumpta denominatione à græca voce *κάνων*, quæ regulam significat à Daniele Venatorio definitur *Id, quod decretis Pontificum & statutis Conciliorum tam Generalium, quàm Provincialium* constar, normam rectè vivendi ostendens. Ex quâ definitione benè explicata colligitur, Causam materialem, seu objectum Iuris Canonici esse actiones regulis ecclesiasticis dirigibiles: Efficientem verò esse Magistratum, seu Prælatos Ecclesiæ: Finalem Ecclesiæ bonum regimen, & disciplinam: Formalem denique ipsam honestatem, seu æquitatem, quam Canones præscribunt, inque suorum moribus Christi Ecclesia requi-

A

xit. Lan-

rit. *Lancel. Canis. Vallens. in Paratitulis.*

III. Ab origine, & causa efficiente habet, quod partim scripto, partim non scripto constat. Scripto comprehensa sunt Decreta. Conciliorum & Pontificum. Non scripto Traditiones, & consuetudines, de quibus *In hie Dist. 11. Cum nihil ceteri statuit divina Scriptura, mos populi DEI, & instituta majorum pro lege tenenda sunt: & sicut pravariatores divinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coercedi sunt. Melch. Canis. l. 1. 2. de loc. Theolog. c. 9. §. secundum verò unde liquet, quod à nonnullis magnà contentione discutitur ad substantiam legis, ut obliget, scripturam minime requiri. Tunc enim vim suam leges accipiunt, cum promulgantur, & acceptantur, quod fieri potest, antequam literis consignentur. c. Institutionis. 25. Q. 2. Arist. l. 10. Eth. c. 9. Panorm. Decius, Felin. in Rubr. de Constitut. Ioan. Andr. in Reg. Nemo potest. de Reg. iuris in 6. Guido Papa Q. 91. Laym. l. 1. Tract. 4. c. 2. nu. 3. Suar. l. 3. de legibus. c. 15. n. 6. Serar. Diss. de legib. nu. 63. Tuschus Concl. 252.*

Quod etiam ad privilegia multi extendant, sufficere existimantes, summi Pontificis subscriptionem *Placet* aut *Fiat*. In foro externo tamen contrarium obtinet & Curia praxis contradicit, ubi non tantum privilegia, sed leges etiam scripto concipi regulariter solent, secundum illud Isidorus 5. Etymol. c. 3. Lex est constitutio scripta, & Iustin. instit. de iure natur. gent. & civili. Constat autem ius nostrum scripto, & non scripto: ut apud Gracos τὸν γράμματα & ἡ γράμματα, οἱ δὲ ἀγράμματα. scriptum autem ius est. Lex plebis scriptum senatus consultum.

Intellige de consueto modo proponendi legem, ut illius memoria inviolata conservetur.

Nihilominus si Pontifex tibi facultatem concedat v. g. eligendi confessorium, suscipiendi ante legitimam ætatem sacros ordines & c. uti poteris securè absque aliâ testificatione modo subscripserit *Placet*. *Glossa in c. Institutionis. 25. q. 2. Bald. in l. ut. c. de legib. Az. l. 1. §. c. 2. Q. 5. Suar. l. 3. de legib. c. 15. qui etiam l. 4. c. 14. notat, in statutis inferiorum scripturam necessariam esse.*

IV. Inter Civile jus, & Canonicum differentia multæ sunt, quatum præcipuas enumerabo. *Prima.* Materia juris Civilis temporalis, & profana est; juris Canonici verò sacra, & spiritualis. Unde sequitur, quemadmodum anima corpori, ita iuri civili præstare Canonicum. *Secunda.* Potestatem leges ferendi & coercendi improbos Princeps sæcularis à populo immediatè accipit; Pontifex autem à Christo immediatè. *Ioan. 21. v. 18. S. Thom. Q. 90. art. 3. & Q. 97. Caiet. Opusc. de potest. Papæ par. 2. c. 2. Victor in Relect. de eod. Bellarm. l. 1. de Pontif. c. 12. & seqq. l. 2. n. de orig. iur. l. 1. n. de Constit. Princ. D. D. in c. per venerabile. Qui filii sunt legitimi. Tertia.* Magistratui politico salus, & tranquillitas publica curæ est sacris Præsulibus puritas & perfectio animæ, quæ mediis supernaturalibus acquiritur. *Quarta* differentia in fine conspicitur. Quamvis enim Christiani Imperatores non despicunt ea, quæ ad animæ statum, & perfectionem conferunt, nihilominus ex officio ea, quæ hono publico profunt, potissimum attendere, & procurare sargunt: eum sacrae functiones, & munia Ecclesie Rectoribus commissa sint. c. 12.

novo Dist. 21. V. Eberh. V. Venerum in *erologo*
Iuris. Decian. l. 2. c. 18.

Differunt denique principiis quibusdam, & regulis, quas à jure civili factas Ecclesia non admittit, sed vel corrigit, vel abjicit. Quo pertinent 1. illæ, quæ rebus, vel personis officunt. c. fin. de immun. Eccl. in 6. c. 1. de iurejur. eod. in 2. c. 1. de consuetud. Molina Tract. 2. Disp. 19. 2. quæ nominatim de personis, aut rebus Ecclesiæ disponunt aliquid. c. Ecclesia S. Maria. ubi legimus. *A laico si quid motu proprio statutum fuerit, quod Ecclesiarum etiam commodum, & favorem respiciat nullius firmitatis existit.* 3. illæ, quarum materia omnino spiritualis est; puta, Sacramentorum, voti, iuramenti, & simil. c. duo sunt, cum seq. dist. 26. 4. illæ, quæ bonis moribus advertantur, & peccatum nutriunt. v. g. de concubinato licito, & usurâ, malâ fidei præscriptione. De quo genere rerum Innoc. 111. Generaliter ait, derogatum esse, quoniam absque peccato equi non licet.

Atque in his generaliter utrumque jus dissidet. Magis particularia invenies apud *Cassianum in summa*, & *Gualvanum apud Panormit. in initio.*

Item apud *Baptistam de S. Blasio*, qui 249. differentias enumerat in Rubricam Decreti.

V. Quæ omnia non obstant, quo minus utriusque fori Ecclesiastici, & sæcularis magna affinitas, & consonantia sit. Nam primum commune utrique est, leges & statuta in materiâ cuiuscunque virtutis condere. Secundò, neutrum verò omnium virtutum actus omnes & opera præcipit, quoniam consilii per multa sunt. Tertio, nec vitia omnia absolute

prohibet, quamvis nullum non fugiat, & detestetur jus pontificium. Quarto, Principum leges civiles, ubi prosunt, ab Ecclesia admittuntur, & quodammodo adoptantur. Quintò, quod in uno desideratur, in altero sumitur. Vnde *Lucius 111. c. 1. De imp. nunc.* Sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari: ita & sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvantur. Ita quidem, ut in utroque foro, cum Canon deest, secundùm leges civiles sententia feratur. Quod exemplis de non confecto inventario, non aditâ hæreditate à clerico, & similibus *Oldendorpius declarat in Progymnas. 11. De ordine Iuris n. 11. Card. Tuschus. Concl. 276. Laym. l. 1. par. 4. c. 8. §. unico.*

VI. Ius Canonicum quoad libros in quatuor partes divisum est. Prima Decretum appellatur. Secunda Decretales. Tertia sextus Decretalium. Quarta Clementina, & Extravagantes. Decreti tres partes sunt, Prima continet centum Distinctiones, & unam. Secunda causas triginta lex. Tertia Tractatum de Consecratione in quinque titulos divisum, Tractatus de Pœnitentiâ septem titulis divisus in 2. 3. Causa 33. habetur, unde versus,

C. distinguit, & 1. Causas dant X. tria
cum VI.

Pœnitet V. versus: sed Conservare re-
versum

Decretum quatuor modis citatur Primo sic. Dist. 26. c. *Acutus.* Secundo sic. *Q. 1. c. Decima.* Tertio, Tractatus de pœnitentiâ allegatur sic. *de pœnit. Dist. 2. c. septies.* Quarto Tractatus de Consecrat. Dist. 1. c. *vasa.* Decretales in quinque libros divisæ

A 2

Quat

4
sunt à Greg. IX. Pontif. In primo agitur de officio, & munere personarum ecclesiasticarum. In secundo de iudiciis. In tertio de rebus Clericorum & Ecclesiarum. In quarto de sponsalibus & matrimonio. In quinto denique de delictis, & pœnis. Vnde Verfus.

Personas celebrat pars prima, secunda tribunal:
Tertia de Clericis: de sponsis quarta laborat:
Ultima constituit pœnas, & crimina damnat.

Decretales allegari solent ita. *c. Etsi Iudæos. de Iudæis*, hoc est, in Decretali, quæ incipit *Etsi Iudæos*, titulo *de Iudæis*. Vel sic. *Extra de Iudæis. Etsi Iudæos* hoc est. *Extra Decretum Tit. de Iudæis* in capite, quod incipit. *Etsi Iudæos*. Liber sextus Decretalium, cujus auctor est Bonifacius VIII. etiam dividitur in quinque libros, & eosdem titulos, sed pauciores. Nam libri quinque Decretalium continent titulos 185. Sextus verò non nisi 77. Citatur hoc modo. *c. si Iudex. De sentent. Excomm. in 6.*

Clementinæ auctoritate Clementis V. editæ similiter in quinque libros, & eosdem titulos dividuntur, & citantur ita. *Clement. si furiosus. de homicidio*. hoc est, In Clementinâ, cujus initium est. *si furiosus T. de homicidio*.

Sequuntur Constitutiones Iohannis XXII. quæ vocantur Extravagantes Iohannis XXII. Titulos habent 14. Allegantur hoc modo. *Extravag. de præbend. inter Extrav. Iohannis XXII.*

Supereff Liber Extravagantium communium, id est, Constitutionum, quæ à di-

versis Pontificibus posterius editæ sunt. Constant similiter libris quinque (quartus tamen non extat) & eisdem titulis, sed paucissimis, id est, 35. Citantur hoc modo. *Extrav. Ambitiosa. de Reb. Eccl. non alien. inter comm. V. Antonin. Part. T. 17. c. un. §. 20.*

VII. Ex his velut partibus totum Pontificii Iuris corpus compositum est, impari tamen pretio, & auctoritate. Nam quia *Decretum*, à Gratiano multis Patrum sententiis, & legibus Imperatorum, imo suspectis auctoribus, ut *Bellarminus* demonstrat in *l. De Scriptor. Eccles.* refertum est, vim definitionis habere non possunt indifferenter omnia, nisi summi Pontificis accedat auctoritas. *Sotus l. 3. q. 3. art. 1. Valentia 2. 2da q. 6. puncto 6. Sanch. l. 12. De matrim. Salas de legib. pag. 169. Disp. 12. num. 5. Silv. V. lex n. 13. §.* Multa errores Gratiani non paucos notat. *Decretalium* vero, quas Greg. IX. edidit, maxima in iudiciis & scholis ratio habetur, quoniam id ab eo mandatum est, simulque vetitum, ne quis præsumat aliam *Decretalium* epistolarum *Compilationem* facere, absque sedis Apostolicæ auctoritate.

Illarum igitur, quæ à Pontificibus posterioribus emanarunt, legitima collectio, & publicatio expectatur, non minor futura præcedentibus, ut pollicentur Bullæ, quas diversi, præsertim *Laertius Cherubinus* magnis voluminibus comprehendit.

Alberic. Dis. de libris Iur. Can. Petrus Offerman. in Parati. Dis. 4. Laym. l. 1. tr. 4. c. 6. §. 3. Reginald l. 13. n. 200. & seq.

Ecclēsię Christi triplex potestas necessaria, & concessa est, Ordinis, Iurisdictionis, internę, & externę. Potestas Ordinis exercetur in consecratione corporis Christi, & administratione Sacramentorum. Iurisdictionis internę in ligando, & solvendo. Externę in præscribendis legibus, decidendis litibus, corrigendo, & puniendo. Huic potestati omnes cuiuscunque ordinis, & status Christiani subiecti sunt. *Matth. 16. v. 18. Ioan. 20. v. 21. Lucę 10. v. 16. Act. 15. v. 24. 1. ad Cor. 4. v. 1. 2. Cor. 13. v. 2. ad Hebr. 13. v. 17. c. sollicita De maior. & obed. Dist. 19. to. Inobedientes & contumaces pœna manet, spiritualis, vel corporalis, ad Rom. 13. v. 4. c. 4. f. & seq. dist. 16. Item Dist. 50. to.*

2. Iurisdictionis interna clavis appellatur *Matth. 16. v. 19.* quia cœlum referat: externa verò gladius, quia malos persequitur. *Conc. Trid. Sess. 25. c. 3.* Illius forum animę reconciliationem intendens artius est: huius limites ampliores sunt. Ad eam enim pertinet attendere & visitare subditos, inquirere in mores, & punire, mittere legatos, contumaces accersere, illorum audaciam compefcere, ad Concilium vocare eos, quorum interest, statuta in Concilio examinare, & confirmare, pœnã ecclesiasticã cœercere delinquentes, excommunicando, suspendendo, interdicens, ab iisdem Censuris absolvere, casus reservare, reservados tollere, dare Indulgentias, dispensare in votis, ac iuramentis, cœdemnare hæreticos, scripta illorum, antequam vulgentur, examinare, declarare, & exponere,

quinam sint veri articuli fidei, & Canonice scripturę, dubia de fide, & religione solvere, ritus & cæremonias ordinare, constituere Ecclesie ministros, beneficia ecclesiastica distribuere, de bonis ecclesiasticis disponere, canonizare sanctos, & quibus ritibus colendi sint, ordinare. Denique universam populi Christiani Remp. bonis legibus munire, ac defendere, subditos ad eternę salutis portum perducere. *Tolet. l. 1. c. 3. Reginald. l. 1. c. 3. Bellarm. l. 4. de Rom. Pontif. c. 16. Suar. l. 3. de legib. c. 5. & Tom. IV. in 3. par. dispu. 16. Layman. l. 1. Tract. 4. & 5. Alvar. Pelagius l. 1. De planctu Eccles. art. 13. Concilium Mussus in Conc. de Carb. Petri.*

3. Utraque potestas dividi potest in ordinariam, & delegatam: ratione subiecti autem, seu habentium iurisdictionem, in Papalem, episcopalem, & parochialem; quę differunt potissimum ratione originis & dependentię *Silv. V. Iurisdictionis Layman. lo. citato.* Nam summus Pontifex omnem potestatem suam, quemadmodum Apostoli olim, immediatę à Christo accipit, postquam legitimę electus est. *Ioan. 20. v. 21.* iuxta interpretationem *Chrysof. Theophil. Cyrilli, Cypriani & aliorum:* quia S. Petro succedit, non simpliciter, ut Apostolo, sed ut universali & ordinario pastori totius Ecclesie. Episcopi verò, quamvis in Apostolorum munus subrogentur, potestatem iurisdictionis, de quã loquimur, non à Deo immediatę, sed à summo Pontifice accipiunt, ut pluribus confirmat *Bellarm. l. 4. de Pontif. c. 24. Barb. de potest. episc. Par. T. 1. c. 1. Pasceus in Praxi Par. 2. c. 1. Suar. l. 4. de legib. c. 4. & To. V. in 3. par. Disp. 1. sect. 2. Layman. l. 1. Tract. 4. c. 7. S. 2. Bill. Tr. 11. c. 1. n. 22.* Hinc sequitur, quem-

admodum Pontifex pro totâ Ecclesia, sic pro sua diœcesi Episcopum, provincia sibi commissa legatum Apostolicum leges condere posse. *c. 2. De Const. c. 2. de mai. & obed. Tanner. II. D. 5. q. 5. nu. 99. Salas q. 95. D. 8. sect. II. V. usq. in 1. 2. de D. 153. c. 1. n. 5.*

4. Comitua Regni sunt, Concilia Ecclesiæ, eaque triplicia, Generalia, Provincialia, & Synodalia, seu diœcesana: sua singulis potestas legislativa convenit, accommodata materiæ, subditis, & territorio. Synodalia indicit Archiepiscopus: Diœcesana Episcopus: generalia non nisi à summo Pontifice indicuntur, eorumque placita ab eodem confirmantur, alias nullam vim habitura. *c. Canonis dist. 15 & ibi Barb. Tanner. Par. 2. Anatomia Confess. August. §. 10. n. 222.*

Conc. Trid. sess. 10. in Bulla Iulii III. Caietan. opusc. de compar. Pontif. & Concil. Turrem. l. 2. c. 71. Navar. Consil. l. 1. de Constit. Suar. & Laym. l. cit. Molanus de Rep. Tract. 5. c. 30. Alpb. Castro. l. 1. adu. heres in V. Concilium. Tuschus eod. Rationem præstat vltus, & traditio nec alicubi legitimus maiorem Concilii concessam potestatem esse. V. Bellarm. l. 2. de Concil. c. 13. Azor. II. l. 5. c. 12. & 13. Barb. in c. cit. Canones. Salas de legib. p. 172. In schismate igitur, ubi certus Pontifex non est, Conciliis licebit ea tantum decernere & constituere, quæ ad præsentem Ecclesiæ statum, & futuram electionem necessaria videntur. Idem Cardinalium senatui vacante sede tribuitur, quemadmodum infra Tit. x. §. 2. & 3. latius explicabitur.

5. Quod Gratianus initio Dist. 18. scribit, Concilia Provincialia invalida esse ad definiendum, non tamen ad corrigendum, non est universè verum. Quamvis

enim ad definitionem eorum, quæ ad fidem, & mores totius Ecclesiæ pertinent, non se extendat illorum potestas, statueret tamen, & definire possunt, non quidè contra Ius, sed præter Ius, & si quid dubii occurrat, declarare, vel remove. Cognoscunt etiam de vitâ, administratione, & moribus episcoporum, corrigunt, & puniunt iuxta dispositionem antiquorum Canonum. *Dist. 17. 18. & 19. Conc. Tr. sess. 24. c. 2. Silv. v. Concilium nu. 9. Causæ criminales, & graviores contra episcopos summo Pontifici cognoscendæ & terminandæ relinquuntur. c. 5. eod. Bellarm. l. 2. de Conc. c. 7. Salas de leg. pag. 161. Azor. l. cit.*

6. Legatus Apostolicus in provinciâ suâ synodum cogit, quando necessarium esse videt. Metropolitanus verò per se ipsos, vel si impediti sunt, Coepiscopus, seu Suffraganeus antiquior, quolibet saltem triennio post octavâ Resurrectionis D. N. Iesu Christi, seu alio commodiori tempore pro more provinciæ synodum indicet; quo Episcopi omnes, & qui de iure, vel consuetudine interesse debent, convenire omnino tenentur. *Conc. Trid. sess. 24. c. 2. Pro communi subditorum bono leges, & statuta condere possunt: sed quæ in eiusmodi Conciliis statuta fuerint, publicari non debent, inconsulto Romano Pontifice. V. Congreg. Cardinal. declarat. num. 4. Em. Sa. V. Concilium. V. usq. l. 2. de q. 95. D. 152. c. 3.*

7. Ius ferendi leges, seu statuta & Constitutiones habent etiâ Generales ordinû Religiosorû in capitulo generali; & provinciales in provinciali, concurrente maiori suffragiorum parte: reliqui prælati ea præcipere possunt sibi subiectis, quæ ad observationem Regulæ perti-

pertinent. *Navar. Comm. 2. de Regularib. n. 63. Bonac. Tomo 2. pag. 8. Suar. l. 4. de leg. c. 6. n. 21. & Tom. 19. de Relig. l. 2. c. 8. Vasq. D. 153. c. 1. n. 5. Roderic. 1. Q. 67. art. 1. & 5. Laym. l. 1. Tr. 4. c. 7. §. 8. Salas de leg. Q. 95. Disp. 8. sect. 12. Sed an prater aus supra Regulam? V. par. 1. sum. §. 7. tit. 15.*

VIII. Principum secularium leges, & statuta quantumvis honesta, & utilia nec libertati Eccles. inimica, nullam vim obligandi personas Ecclesiasticas habent quam diu à summo Pontifice, & Ecclesia approbata non sunt. *c. 1. 2. 3. & 4. dist. 10. Neque enim Imperium sacerdotio præest, sed subest. c. Sollicitas de maiori. & obed. c. Ecclesia de Constit. c. lege dist. 10. Quocirca leges in toto titulo de sacros. Eccl. & Titulo de Episc. & cler. tit. de Episcop. audientia. Auth. Constitutiones. De Sanctis. Episc. Reverend. Cler. & Monachis. de alien. rer. Eccl. ac similes, quatenus Imperatorum & civiles sunt, in foro conscientiarum clericos non obligant: at verò, quatenus cum iure naturali, divino, aut Canonico conveniunt, adeoque admittuntur & receptæ sunt, pari cum aliis necessitate obedientiam exigunt. v. Vasq. disp. 164. c. 4. Barb. in c. Ecclesia S. Mariae in Prætermis. & DD. quos magno numero allegat. §. NOTA. Statutum à seculari Principe contra Ecclesiasticam libertatem conditum Episcopus tollere, & illius observationem prohibere potest: etiam nullo citato. Felin. in c. S. Mariae num. 110. Tolet. lib. 1. cap. 37.*

IX. Eorum, quæ à summo Pontifice aliisve Eccles. Prælati constituantur, pro diversitate materiarum, seu modi aut finis, septem quasi species numerantur, *Dogma, Mandatum, Interdictum, Sanctio,*

Canon, Decretum, & Epistola decretalis. Dogma vocatur constitutio Ecclesiastica ad fidem pertinens, c. penult. de Consecr. dist. 5. Mandatum ad disciplinam pertinet: Interdictum ad correctionem præsentium, & imminentium malorum. Unde ab Edicto differt, quod hoc, ut Constitutio generalis jubeat aliquid, vel prohibeat instar legis universalis, nulla poena adiecta. c. Non oportet de Consecr. d. 4. Sanctio est constitutio poenalis, certam poenam transgressoribus ponens, cuiusmodi est in c. Si quis suadente. 17. Q. 4. Latius accepta omnem Constitutionem sive Pontificis, sive Regis aut Principis significat. Canon dicitur Constitutio, quæ in Concilio Generali, vel Provinciali promulgatur. Exemplum de Generali habes in c. Nonnulli de Rescript. de Provinciali in c. 12. de so. comp. Decretum propriè est, quod Papa consultus cum Cardinalibus assensum præstantibus super aliquo negotio conficit, & in scripturam redigit. Exemplum habes in c. Etsi membra de his, quæ sunt, à Prælato sine consensu Capituli, & Can. Generali 15. Q. 1. Denique Epistola Decretalis est, quam summus Pontifex alicui de certâ te sedem Apostolicam consulenti scripto transmittit, sive solus c. 1. de Rescript. sive consilio statutum. c. Bona memoria Moguntinensi. De elect. Hæc omnia tamen sæpè non observato discrimine pro se invicem usurpantur.

Addi præcedentibus potest *Motus proprius, Responsum SS. Patrum, Præceptum, & Pragmatica sanctio. Motus proprius dicitur, cum Pontifex, sive Princeps nullius interveniente consilio, aut suatu, vel petitione aliquid constituit. Responsum SS. Patrum est dictum ad interpretandum seu respondendum.*

spondendum, & in corpore Iuris clau-
sum. Præceptum à mandato vix distingui-
tur, nisi præceptum ad singulares perso-
nas tantum: mandatum vero etiam ad
communitatem pertinere velis. *Decius in*
C. de mandatis Princ. p. 200. & seq. Prag-
matica sanctio appellatur, quod ex consi-
lio Procerum Imperator sanxit, & con-
stituit. l. ult. C. de din. refer. & ibi Glo. e. Per-
venit dist. 100. Vallens. l. 1. T. 2. §. 2. Salas de
leg. pag. 5. Laym. l. 1. Tract. 4. c. 1. Decianus l.
2. c. 30. num. 23.

§. 3.

De vi, & obligatione Canonum.

I. **L**egis virtus est, imperare, vetare,
permittere, & punire. *c. Omnis lex*
dist. 3. quò reducitur translatio domi-
ni. *Vivianus l. 1. Decretat. T. 2.* Verum ut
Canon aliquis, vel Ecclesiastica lex con-
scientiam obliget, legitimam promulga-
tione opusest. Ita communiter sacri, &
profani DD. Et patet ex *c. in istis dist. 4.* leges
instituantur, cum promulgantur, firmantur,
cum moribus utentium approbantur. Idem di-
citur in *C. T. de legibus, & Auth. ut facta no-*
va Constitutiones. Valere nimirum leges,
ex quo in communi factæ sunt manifestæ
Ad eò, ut hæc conditio legis essentialis
esse censeatur, nec ulli Magistratu liceat
aliter ullam subditis obligationem im-
ponere. Vnde passim excipientibus ve-
nia datur, *Non scivi. Ignoravi. Dynus in*
Reg. 13. iur. in 6. Nav. Pralud. 9. Sayrus
l. 3. c. 1. Roder. l. 2. c. 6. art. 3. Barb. in
c. cit. in istis. Salas de legibus. q. 95.
disp. 1. Serar. disp. de leg. num. 54. &
seq. Vasq. disp. 155. Silvest. q. 6. Soto l.

1. de iust. q. 1. art. 4. Valent. disp. 7.
q. 5. pun. 5.

II. Leges Ecclesiasticæ non obligant,
nisi post duos menses à promulgatione
facta elapsos, nisi aliud expressum sit. Ita
jure civili sancitum est in *cit. Auth.* cui non
contradicit jus pontificium sed *Pius IV. in*
Bullâ pro Conc. Trid. manifestè approbat
jus commune, quod iubet leges non ob-
ligare statim, sed post certum tempus vi-
delicet duorum mensium, ut eò facilius
innotescant subditis & exculationum
causæ amputentur. Neque interest, an-
te terminum illum constare aliquibus
vel etiam omnibus factam esse legis pro-
mulgationem, quæ obligatio illius abso-
lutè suspensa manet per voluntatem le-
gislatoris, donec duorum mensium spa-
tium effluerit. *Antonin. c. 2. de Constit. Na-*
var. c. 23. n. 44. Decius, Valentia, Medina
Tanner 11. dis. 5. q. 6. d. 1. num. 3. Less. c. 22.
Dub. 13. qui addit, quamvis promulgata
lex sit, si tamen ipso usu non recipiatur,
nec superior urgeat observationem, non
obligare. Imò Conciliorum generalium
decreta, quæ per decennium observata
non sunt, amittere vim tuam docet *Na-*
var. l. 3. Consil. 83.

III. Neque facta Romæ promulga-
tio sufficit, sed in singulis provinciis, aut
diocæsisibus (cum aliter constitutum
non est) fieri debet. Ita multi DD. *apud*
Azorium 11. l. 5. c. 3. Ex recentioribus Mel.
Tract. 2. disp. 395. Barb. l. 3. Votor. Decisiv.
pag. 293. Reginald. l. 13. num. 156. Zypæus
Consultat. 1. de Constitut. & l. 1. de iuris d. Ec-
cles. c. 63. Roderic. l. 9. c. 66. art. 2. Emman. Sa.
v. lex n. 8. Nicol. Serarius disput. de legibus
n. 56. Ratio sufficiens est, Iuris Civilis di-
spositio valet, ubi in jure Canonico nihil
defini-

definitum reperitur. *Ostiens. & alij apud Roderic. l. 1. q. 66. art. 2. Auth. ut facta nova Constitutiones.* quam omnes DD. ita intelligunt & agnoscit *Navar. Consil. 1. de Constitut. q. 4.* dicens opinionem hanc in jure scripto fundatam esse. *Confirmatur.* Eadem causæ, quibus Imperatores permoti sunt ad prædictam sanctionem, in sacris Canonibus locum habent, nimirum 1. ut facilius in omnium notitiam leges deveniant. 2. ne subditi turbentur, dum alii legis observationem urgent, alii, an promulgata sit, ignorant. 3. ut eatenus consularum locis & provinciis longè distantibus, quas alioquin contingit integris annis ignorare jura, quæ in vicinioribus observantur. Nobis certè, qui non ad eò remoti sumus, Pontificum Bullæ quadam non nisi libros Auditorum, qui Casus explicant & iis tantum, qui eos legunt, hæctenus innotuerunt. Vnde non paucis dubia, & scrupuli enatisunt, quibus tollendis maximè conducit opinio hæc, non obligare leges & Decreta, nisi in singulis provinciis promulgata sint. Quod etiam de Bullâ Cænæ Domini, quæ ab Episcopis nostris nunquam promulgatur, dicendum est cum *Becano c. 6. q. 8.*

Quod minus mirum videatur considerantibus, ne quidem Conc. Trid. Decreta omnia de Refrom. à quibusdam Episcopis Germaniæ recepta esse, quemadmodum experientia testatur: ut neque in Galliæ regno usque ad annum 1615. teste *Gualterio in Chronol. suâ pag. 820.* Causas enumerat *Thuanus lib. 5. historiar. ad Annum Christi 1595.*

IV. Privilegia alicui vel aliquibus concessa, facultates, & Indulgentiæ non

consentur revocatae aut extinctæ, antequam revocatio illorum innovavit. Hanc esse communem opinionem juris utriusque Doctotum ex *Abb. & Felino tradit Azor. l. 1. c. 3. q. 6. At Domin. Soto, & Medina* consuetudine introductum volunt, ut necessaria sit revocatio privilegiorum (Generalium scilicet) in singulis diocesisibus, aliàs non censeri eum effectu revocata. Vnde sequitur, particularium privilegiorum revocationem legitimè notificandum illis, qui ea hæctenus obtinuerunt.

Ratio. quia in specie natura generis continetur. Cùm ergò legi in genere essentialiter conveniat promulgatio, dubitari non potest, eandem convenire etiam legibus revocatoriis. Nec alia Pontificum mens, certè non debet esse, ne nimium graventur conscientiæ, & subditi, quibus non est perspecta satis Præsulum voluntas perturbantur.

Hinc deducitur (ut pro multis unum exemplum adferam) Confessarium, cui data facultas erat, absolvendi à reservatis, absolutorum validè post facultatem, inscio ipso privatim revocatum. *Bonac. Tom. 2. pag. 92. n. 22. Henric. l. 7. c. 20. num. 1. Salas de legib. disp. 12. sect. 1. Suar. l. 8. de leg. c. ul. Layman. l. 1. Tract. 4. c. 23. num. 28. Reginald. l. 13. c. 16. num. 157. & n. 240. Fill. Tract. 21. c. 11. n. 398. Soto l. 1. de iust. q. 1. art. 4. Vasq. disp. 156. c. 4. num. 26.*

V. Quemadmodum leges politicæ non obligant, nisi acceptentur, ita nec Ecclesiasticæ. De politicis manifestum est ex *Arist. l. 2. Polit. c. 6. & l. de quibus. 7. de leg. Ipsa leges nulla alia de causa nos tenent quam quod iudicio populi recepta sunt. Resp.*

B

enim.

e nimirum cum hac limitatione potestatem suam Regibus censeatur reliquisse, ut ex pactis, & statutis Regnotum liquet. *Lymnau de Capitulacion b. i. holo. l. 42. Synagm. c. 20.*

De Ecclesiasticis legibus minor certitudo est, quod à Deo ipso concessa putetur Ecclesiæ legum ferendarum potestas. Nihilominus non nisi in Ecclesiâ bonum referri ex 2. Cor. 13. v. 10. colligimus, ubi Apostolus dicit, prelatos Ecclesiæ accepisse à Christo potestatem non in destructionem, sed ædificationem. Ex quo coniectura sumitur, Pontificem nolle fidelibus iugum imponere, vel occasionem præbere peccandi, & contradicendi: hos vicissim obedientiam præstituros, quam diu imperia moderata sunt. Etenim nihilominus posse, ut de factum non acceptationis ex rationabili causâ oræ lex aliqua non obtineat, quemadmodum non usu quoque obliterari potest. Exemplum habes in c. *In istis dist. 4. Telephorus Pontifex* mandârat, ut clerici à quinquagesimâ usque ad Dominicam Resurrectionis, id est, septem hebdomadis ieiunarent. Id verò moribus approbatum non est, adeoque transgredientes à peccato immunes sunt.

Esse modum hunc Iuri conformem patet ex c. *si quando de Reser.* ubi *Alexander III.* declarat, licere Rescriptum suum non exequi, donec plenius informetur. Simile quid habetur in c. *Cum tepeamur de prebendis. Glo. in c. vir. de secun nupt. c. Cum olim. De cler. coniug. c. 1. de treuga & pace.* ubi communiter DD. præsertim *Felinus. Navar. Covar. Valent. Salyr. Azor. Henricus Tract. de synodu par.*

3. art. 2. Salas. q. 96. disp. 13. sect. 1. notans prædictos Auctores nisi præsumptâ voluntate legislatoris ferentis legem eâ conditione, ut non valeat, nisi iurum recipiatur. Nam c. *fin. de consuet.* dicitur, leges contrariâ rationabili, & præscripta consuetudine tolli. Quod adeo verum est, ut si lex Pontificia, etiam Concilij generalis, vel Imperatoris à maiore parte populi, prætextu rationabilis causæ, non sit recepta, contra eam præscriptio fiat, quis in c. o. legislatore, quæ ipatio decem annorum aboluatur. *Navar. Consil. 1. de Constit. q. 5. Azor. 1. l. 5. c. 4. q. 4. Suar. l. 4. de legib. c. 6. Less. l. cit. num. 98. Layman. l. 1. Tract. 4. c. 3. num. 4. Præsecus. Par. 2. c. 5. num. 34. Zypaus l. 1. de iurisd. c. 6. Caranvel. in Reg. S. Benedict. 819.*

D XI Minorem esse certitudinem de legibus Ecclesiasticis quoad acceptationem, ad indicandum, fieri posse, ut summus Pontifex legem ferat absolute & independentem à populi consensu, & approbatione. Non enim ut supra diximus, & in *Par. 1. Summa Tit. 14. §. 2.* declarabitur, ab Ecclesiâ vel fidei populo, sed à Christo immediate jurisdictionem suam accipit. Igitur si legem justam, utilem & necessariam fecerit cum intentione obligandi omnes absque ullâ diffinitione & contradictione recipienda est, nec licebit rejicere illam aut declinare, sed sola humili supplicatione poterit eius vel mitigatio vel abolitio peti. *V. Lud. Carbonem l. 3. de legibus. disput. 10. Valent. 11. disp. 7. q. 5. puncto 5.*

VI. Acceptatio legis cum Ecclesiasticæ, tum politicæ fieri tribus modis potest, *Primo* per consensum populi tacitum,

tum *c. In istis dist. 4.* Secundo voce aut scripto. *Bonac. Tomo 11 pag. 13. n. 25.* Tertio per communem observationem. *dist. 19. c. In Canonicis.* Sufficit autem maiorem populi, aut subditorum partem consentire juxta *Reg. Iuris 120.* Refertur ad universos, quod publice sit per maiorem partem. Vbi *Decius in 5. Refertur.* Dynus in *Reg. 29 de Reg. Iur. in 6. Navar. de Const. consil. 1. Becanus. c. 6. q. 8. Azor. 1. l. 5. c. 4. Salas disp. 13. sect. 1. Diana Par. 1. Tract. 10. Resol. 8.*

Quid autem Communitatis nomine comprehendatur, in obscuro est, nec haecenus à quoquam ita explicatum dicitur *Carbo*, ut omnis omninò dubitatio cesset. Comprehendi non remotam, qualis est omnium Christi fidelium, sed proximam, puta regni, vel diocesis arbitror, ita ut si aliquid receptum sit in Italia, Hispania & Gallia (posito maiorem in illis fidelium partem esse) non continuò receptum sit in Germania: sed si in diocesi Metropolitanâ maior cleri & populi pars legem aliquam observent, non excusabuntur alii non observantes, qui sese maioribus accommodare debent. *Silv. v. lex. q. 6. Azor. 1. l. 5. c. 4. q. 4. Layman. l. 1. Tract. 4. c. 3. n. 3. Suar. l. 4. de leg. c. 16. Salas de legib. q. 96. disp. 13. sect. 2.*

VII. Idem videtur dicendum de statutis, & Decretis summorum Pontificum, quæ solos Regulares concernunt, quando non sunt legitime promulgata, & acceptata. Quamvis enim Religiosi omnes specialiter obedire teneantur summo Pontifici, ut supremo Ordinum regularium Generali, quemadmodum plaribus explicat *Rodericus in parte 1. q. 17.*

art. 3. ab eoque compelli possint ad acceptandum & observandum mandata sua, si tamen ex rationabili causa (quod superioribus relinquatur) acceptata non fuerint, ab omnibus videlicet, quando communia omnibus sunt, aut maiori ac saniori parte, subditi excusantur, nisi aliud in ipsa Constitutione seu decreto expressum sit. Superiori autem cuilibet non tam attendendum est, quid aliorum Ordinum Prælati faciant, à quibus forte Bulla non acceptatur, quam quid Ordinis sui supremas Magistratus velit, penes quem est, etiam ab aliis neglecta aut reiecta admittere, ac suis præscribere. Quo in eventu tamen magis ex speciali voluntate superiores Religiosi, quam communi Ordinum, quibus impositum est mandatum, consensu obligatio manet. *v. Roder. l. cit.*

VIII. Ex dictis sequitur, eos, qui inculpabiliter ignorant legem aliquam latam, vel promulgatam, & acceptatam esse, in foro conscientia à peccato excusari, si non observent. Quamvis enim vulgò non iuris, sed facti ignorantia excusare putetur juxta *Reg. 13. in 6.* id de foro externo & judiciali, non autem interno accipiendum est: Et in nostro casu non solius iuris, sed facti quoque ignorantia cernitur: quia promulgari, & acceptari legem ad fieri & factum esse refertur.

Idem dices de illis, qui post sufficientem inquisitionem de obligatione legis dubitant. *c. Cum in tua. qui matrim. accus. pass. c. Cognoscentes de Const. Azor. 1. l. 2. c. 16. q. 1. & c. 19. q. 12. Merolla Tomo 1. disp. 3. c. 3. dub. 2. Silv. v. Lex. n. 7. Armilla v.*

Ignorantia. n. 8. Navar. c. 27. num. 141. Reginald. l. 13. num. 162. Henric. l. 8. c. 43. num. 3. Sanch. l. 1. Moral. c. 10. num. 32. Suar. v. disp. 40. sect. 5. num. 15. Emm. Sa. v. Dubium num. 2. Layman. l. 1. Tract. 4. c. 20. num. 4. Bardus Discept. 6. c. 2. Vallens. l. 1. Decretal. T. 2. §. 3. Tolet. l. 8. c. 1. num. 7. Filliut. Tract. 21. c. 4. num. 159. Escobar. Exam. 2. c. 5. num. 17. Barb. in Prætermis. ad c. Dubius de heret. extendens ad ea quæ Fidei sunt,

§. 4.

De dispensatione Canonum.

Differunt non modicè quatuor hæc. Irritare legem, abrogare illam, interpretari per *ἐπιμαρτυρῶν*, & dispensare. Irritare est legem, seu Notum impedire aut cassare, ne robur & vim obtineat obligandi. Ut si a civibus formata legem Rex non confirmet, vel approbet. Abrogare legem est, postquam vim habet, in totum tollere: derogare eam tollere secundum quid, seu aliquam partem. Interpretari per *ἐπιμαρτυρῶν* est ipsam declarare in tali casu locum non habere. Dispensare est quempiam subditorum eximere concessa illi licentiâ non observandi legem, sed contrarium faciendi. Sotol. 1. de iust. q. 7. art. 3. Azor. l. 5. c. 15. Filliut. Tract. 21. num. 435. Reginald. l. 13. c. 19. n. 186.

Igitur dispensationis virtus seu effectus est, ut licitum efficiat, quod aliâs de jure illicitum est. Glossa c. non debet de elect. Geminianus, & Parisius apud Rodericum Tomo 1. q. 22. art. 1.

2. Potestas dispensandi duplex est, ordinaria, & delegata. Hæc absolutè con-

cessa morte delegantis, & officii amissione desinit: secus, si sub conditione detur, Ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, vel Papæ. Duplex item est modus dispensandi, explicitus, qui verbis convenientibus, vel scripturâ fit, & tacitus, per aliquod aliud signum, ut factum: ut si Pontifex alicui excommunicato sciens beneficium Ecclesiasticum tribuat. Censetur enim ipso facto tollere impedimentum, dispensando in lege communi, quemadmodum Silvester tradit in V. Dispensatio. n. 21. & uberius explicatur à Laymanno l. 1. Tract. 4. c. 22. n. 7. & seq.

3. Summus Pontifex ordinariâ potestate dispensare potest in omnibus humanis legibus, adeoque in toto Iure Canonico, quamvis ab Apostolis immediate constitutum esset. Ita communiter DD. cum Covar. in 4. Decret. part. 2. c. 6. §. 9. Nam licet Apostolis quoad alias virtutes, & prærogativas cedat, potestate tamen æqualis est, utpote Vicarius Christi. Unde Ius Ecclesiasticum totum, cum omnibus impedimentis & casibus illius arbitrio, & dispositioni subiectum est. Nec eximendæ sunt leges civiles, de quibus ad finem supernaturalem æquè iudicari, tollendo illas vel corrigendo, ut infra Tit. 14. §. 2. dicitur. Et fatentur hoc illi quoque auctores qui aliâs Concilium generale Papæ anteponunt, teste Corduba l. 4. q. 44. Moscon. De maiest. Eccl. l. 1. c. 1. Fran. Leo in thesau. eccl. par. 2. c. 23. Sayrus l. 6. c. 11. Azor l. 5. c. 15. q. 4. Suarez de legib. l. 6. c. 14. Carbo l. 7. c. 13. Salas q. 97. Disp. 20. sect. 3. Melch. Can. de locis Theol. l. 3. c. 5.

4. Præterea summum Pontificem habere potestatem dispensandi in omnibus quæ Iuris divini sunt, exceptis Fi-

dei ar-

dei articulis, cenſet *Panorm.* in c. *Propoſuit.* De conceſſ. præl. e. id. num. 20. citans *Innoc.* in c. *Cum ad monaſt. de ſtatu Mon.* Idem tradit *Felivus* in c. *Qua in Eccleſiar. De Conſt.* nu. 19. & 20. quod confirmant illa *Marth.* 16. capite. *Quodcunque ligaueris ſup. r. terram, erit ligatū in calis; & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum in calis.* Exempla dantur in Voto, Iuramento, Matrimonio rato, reſidētiā episcoporum, Miniſtro confirmatio- nis, conſecratione unius tantūm ſpeciei & ſimilibus, Cōtrarium meliores Theo- logi docent, S. *Thom.* 1. 2da q. 67. artic. 4. quem ſequuntur Interpretes illius, & *Barboſa* cum numeroſo agmine Docto- rum. c. *ſunt quidam.* 25. q. 1. qui in allegatis exemplis non agnoſcant veram diſpenſationem, ſed vel interpretationem aliqua doctrinalem, vel mutationem, aut ſub- tractionem materiæ, v. g. debiti in Voto Iuramento, & ſimilibus. V. *Iudicium De privil. Calvin.* n. 10. Quod ius gentium at- tinet, in eo (ſi non toto, ſaltem ex parte Papam diſpenſare poſſe, cum gravis cau- ſa id laudet cum *Molina* docet *Salas* q. 97. D. 20. ſect. 3. n. 12. Quod ius naturale atti- net, in eo ne *Deus* quidem diſpenſare po- teſt, quicquid in contrarium recens ſcripſerit *Caramvel* in ſua *Theologiā Mora- li, Comitop.* De *Contract.* P. 1. c. 15. ſecutus iam pridem *Okami*, & aliorum quorundā reprobatam opinionem.

5. Prælati Eccleſiæ inferiores regula- riter, & ordinariè non poſſunt diſpenſare in legibus à ſummo Pontifice aut Con- cilio generali latis. *Clem. ne Romani De e- lect.* ubi dicitur inferiorem non poſſe tol- lere legem ſuperioris, intellige abrogan- do, vel diſpenſando. Idem colligitur ex c. *inferior. De maior. & obed. c. inferior. Diſt.*

21. c. *dilectus iun. Glo. V. Permiſſa. De temp. or- din.* Ratio eſt. Inferior ſuperioris ſui volū- tatem irritare vel impedire ſuo iure, & arbitrio non poteſt. Adde, quod diſpen- ſatio, iuriſdictionis actus eſt, qui ſubdito non convenit. *Silv. V. Diſpenſatio nu. 14. & 15. Nav. c. 22. r. 8. Laym l. 1. Tr. 4. c. 22.*

Contrarium nihilominus docet *Do- min. Soto* in 4. diſt. 27. q. 1. à quo omninò diſſentit *Victoria* in *Relect. De poteſt. Eccleſi.* n. 18. quibus hæc regula placet. *Quicquid Pa- pa in uniuerſali Eccleſiā poteſt, unusquisque E- piſcopus in ſua diœceſi poteſt, quoad diſpenſandū, niſi ſpecialiter prohibeatur.* Quod etiam multi Canonice recipiunt in c. *Ac ſi Cleri- ci ſ. de adult. De iudic.* ut videre eſt apud *Felinum*, & alios. Sed nihil agunt, quan- diu non demonſtrant, æqualem his cum ſuperiore Magiſtratu poteſtatem eſſe. *Rodericus Tom.* 1. q. 22. ar. 8. bene animad- vertit, quamvis in lege ipſa diſpenſandi licentiam non habeat Prælati inferiores in pœnā tamen diſpenſare poſſe, modò non ſit reſervata.

Exemplum habes in c. *Nuper de ſen. ex- com.* ubi communicans cum excommuni- cato declaratur excommunicatus; cujus abſolutionem quam ſibi conditor cano- nis non reſervavit, videtur aliis reliquiſſe diſpenſandi poteſtatem.

6. Epilcopi, & alii Pontifice inferio- res prælati in decretis Conciliorum ge- neralium, & ipſius ſummi Pontifici diſ- penſare poſſunt in ſequentibus caſibus. *Primò*, quando in ipſis poteſtas concedi- tur: quod aliquando fit per clauſulam generalem; aliquando in particulari casu quem lex nominat. *Secundò*, quando de voluntate ſummi Pontificis rationabili- ter præſumitur, puta 1. cum materia levis eſt.

est, vel præceptum non rigorosum 2. cum frequenter occurrit necessitas 3. cum lex non est universalis, sed pro certa provinciâ aut diocesi. Porro necessitatē adfert paupertas, impotentia ad eundem sedem Apostolicam, periculum in morâ animæ ruina, & similia *Navar. c. 22. n. 85. Laym. lo. cit.*

Fieri etiam potest, ut Episcopus aliquis legitimè præscriptâ consuetudine dispensandi facultatem sibi ac successoribus suis comparât. *Valent. l. 2. Dis. 7. q. 5. pun. 9. Laym. l. 1. Tract. 1. c. 22. n. 4. Roder. lo. cit. art. 9. Salas De leg. Disp. 20. Suar. l. 6. de leg. c. 14. Silv. V. Dispensatio n. 14. Franc. Leo in thesau. Eccles. Pa. 2. c. 23. n. 42. Piascius par. 1. c. 1. nu. 56. & sequen. Emm. Sa V. Dispensatio* Quandoquunque dubium est, an casus ad summum Pontificem spectat, dispensare Episcopum posse, cum ejusmodi dubia frequenter occurrant, probabile est. *Salas d. 20. sect. 3. Tanner. 11. D. 5. q. 7. n. 25. Emm. Sa V. Dispensatio n. 1.*

7. Dispensatio absque rationabili causâ à quocunque etiam summo Pontifice facta illicita est. Ita communiter DD. paucis exceptis. Et colligitur post antiquos Canones ex *Conc. Trid. sess. 25. c. 18. De reform. ubi leges. Si urgeas, iustaque ratio & maior quandoque utilitas postulaverint, cum aliquibus dispensandū esse, id causa cognita, ac summa maturitate erit præstandum, aliterque facta dispensatio surreptitia censetur.*

Valebit tamen dispensatio, si Papa aut Episcopus in propria lege dispenseret, ut Interpretes docent *Felinus, & Decius in c. Quia in Ecclesiarum. De Constit. c. ad monasterium de statu Monach. Sanch l. 8. de Matrim. Disp. 17. cum aliis multis. Quælibet e-*

nim lex pendet à voluntate auctoris sui, quâ cessante cessat obligatio. Nec subditorum est anxie scrutari, benè, an malè faciat superior in dispensando. *Fillut. Tract. 21. n. 440. Vasq. D. 178. c. 3. Navar. Pralud. 9. Em. Sa. n. 17.*

Quod Regularium Prælatos attinet, *Sayrus l. 3. c. 10. n. 11. & Caramvel. in Reg. S. Bened. n. 7. 9* docet Abbatem in legibus suis absq; causa dispensare posse, nec ideo ullius, vel minimi peccati reum fieri.

8. Causæ dispensandi generatim loquendo tres sunt. *Prima est utilitas communis, vel etiam privata & singularis. c. Tali l. 4. 7. Secunda necessitas similiter publica aut privata. c. quoniam ibid. Tertia, pietas. c. si qui, ibid. 4. ipsa pietas. S. verum. 23. q. 4.*

In particulari occurrere innumerabiles casus possunt, qui viri prudentes arbitrario subduntur. *Azor. l. 1. s. c. 15. q. 7. & 8. Roder. Tom. 1. q. 22. art. 5. Bonac. Tom. 2. pag. 61. Silv. v. dispensatio. n. 3. Armilla n. 13. Sanchez. l. 4. Mor. c. 25. & l. 8. De Matrim. Disp. 19. num. 1. Navar. Pralud. 9. n. 15. Laym. loco c. 1. Salas. q. 97. D. 20. sect. 8. Barb. in cap. sunt quidam 25. q. 1. Tolet. l. 8. c. 18. Regin. l. 13. c. 19. n. 194.*

Iam quia eadem causæ in superioribus aliquando conspiciuntur, secum ipsi dispensare possunt, iuxta doctrinam *S. Thom. 2. 2. de q. 187. art. 8. quem sequitur Cæter. Silv. & alii.* Non enim hîc distinctio personæ necessaria est, quemadmodum in absolutione à peccatis, & censuris, cum non sit actus iudicialis. Aliqui tamen suadent, ut Confessario suo dispensandi licentiam Prælati tribuat, *Henric. l. 6. c. 4. §. 3. Suar. l. 6. de leg. c. 19. n. 15. Fill. Tract. 21. c. 11. Salas. q. 97. disp. 20. sect. 12.*

9. Quia

9. Quia ad legitimam dispensationem cognitio causæ requiritur, saltem in Prælati inferioribus, si in supplicatione taceatur aliquid, aut falsò narretur, quo cognitio superior non dispensaret, dispensatio invalida est, quia involuntaria: nisi in concessione addatur clausula *Motu proprio*. Hæc enim facit 1. ut dispensatio conceatur magis voluntaria, quàm si detur ad instantiam postulantis. 2. ut non putetur surreptitia, quasi veritas celaretur in petitione, aut eius loco poneretur falsitas. 3. ut nunquam retorquea ut contra eum, cui conceditur. *c. ul. de fil. presb. in 6. Bonac. Tom. 2. p. 65 Panorm. inc. Venerabil' Qui fil. sint legit. Roder. 1. q. 13. art. 17. Covitoll. l. 1. q. 04 Navar. c. 2. n. 86.*

Dixi ad legitimam dispensationem, requiri causæ cognitionem, non vero ad validam. Valebit enim dispensatio sine cognitione causæ impetrata. *Salas. q. 97. disp. 20 sect. 9. Sanch. l. 8. de Matr. disp. 1. 7. n. 11.*

10. Dispensatio semel validè obrenta, etiam post mortem eius, qui concessit, perdurat. Nam quia gratia & favor est, non concedenti, sed accipienti, & utenti in esse censetur, & cum illo vivere. *c. Cum super. de off. de leg. in 6.* Hinc quoque, exempli gratiâ solutus est lege ieiunii quadragesimalis ab initio, per omne tempus quadragesimæ solutus & exemptus manet, quamvis in primâ hebdomadâ concedens moreretur. *c. si cui de prebend. in 6. c. 19. & 20. de off. iud. deleg. Navar. Consil. 2. de off. iud. del. Item Consil. 1. & 3. de privil. Silv. V. Gratia n. 3. Armilla n. 4. Emm. Sa. eod. n. 1. Sayr. l. 7. c. 14. n. 7. Sanc. l. 8. de Matrim. d. 28. Suar. l. 8. de leg. c. 31. Azor. l. 1. c. 23. q. 4. Coninck, de Sacram. disp. 8. d. 10. n. 70. & seq.*

11. Cessante causâ dispensationis finali, propter quam solam facta est, negativè tantùm, non continuò cessat concessa per illam gratia, ut neque in privilegijs contingit. Nam beneficia concessa intempèstivè revocari non debent. *c. un. de commodato. & c. Decet concessum. de Reg. iur. in 6.* Et patet exemplis. *Primo* enim si cum paupere clerico dispenseretur, ut habeat duo beneficia, quamvis paupertas desinat, retinere potest. *Secundò* si per dispensationem Canonico valde occupato liceat anticipare horarum lectionem, etiam si negotia deseruit, vel non quotidie adfuit, anticipare potest. *Tertio*, manet absolute facta dispensatio voti Castitatis ita, ut etiam sublato illo periculo mulier secundò nubere possit. *Secus* si ut hoc tempore morietur, dispensatio cum restrictione fiat.

Statem dispensationis causâ cesset etiam contrariè ita ut actus subsequens absque peccato fieri nequeat, cellabit etiam beneficium per eam concessum. *Exemplum* vide Propter necessitatem monasterij, & abundantiam Ecclesiæ, huius illi Decimæ concessæ sunt, quas monasterium dimittere debet, si sua in Ecclesiâ transferit paupertas.

Item si in ieiunio, vel horarum lectione cum aliquò dispensatum fuerit propter morbum aliamve impotentiam, eâ sublata reviviscit obligatio ieiunandi, & legendi horas, quia eiusmodi obligatio de se continua, & perpetua est. *Sanch. l. 8. de Matrim. d. 30. n. 14. Suar. l. 6. de leg. c. 20. & l. 8. c. 30. Layman. l. 1. Tract. 4. c. 2. n. 16. Coninck, de Sacram. disp. 33. dub. 1. & 2.*

§. 5.

De abrogatione Canonum.

I. Cuiuscunque jus ferendi leges competit, mutare easdem, vel etiam abrogare potest, quando noxiæ, vel minus utiles videntur, exemplo videlicet DEI, qui legem veterem abrogavit. *c. Non debet. de cons. & aff. unde s. Aug. l. 1. de lib. arb. c. 6.* humanam legem temporalem vocat, quia licet iusta sit, pro temporum varietate mutari potest, ac subinde debet, nimirum ab eo, à cuius voluntate pendet. Nam quælibet res per quas causas nascitur, per eandem dissolvitur. *c. 1. de Reg. iur. de quo V. Barbos. in Axiom. 199. n. 8.*

Atque ea potestas successori quoque convenit, ut qui in omnia jura succedens eandem habere potestatem censetur. *c. Cum innotuit. de elect. l. Qui in ius. l. aliud. §. fin. l. Nemo plus. w. de Reg. iur. Reg. 46 in 6. §. qui. ubi Dynus. & Decius. Tholos. l. 47. c. 20. & l. 9. de Rep. c. 1. n. 40. Medina in 1. 2. q. 95. Serarius disput. de leg. n. 64. Soto l. 2. q. 7. ar. 1. Carbol. 7. disp. 10. Escobar Exam. 1. c. 11. V. asq. disp. 178. c. 1. n. 3.*

II. Summus Pontifex non tantum Canonicas, sed etiam civiles leges abrogare potest, si bonis moribus, & animarum saluti noxia videantur. Est enim à DEO constitutus Iudex in iis, quæ ad disciplinam ecclesiasticam pertinent, omnium Iudicum, etiam aliàs non recognoscentium superiorem. *c. Novit. de jud. ubi Abb n. 15. & Felinus num. 14. Franc. Leo in thesau. Eccles. P. 1. c. 1. num. 33. Barb. inc. Omnes dist. 22.*

Quamobrem non paucas Imperatorum leges abolitas comperimus apud *Azorium Tom. 1. l. 5. c. 20 & Sylv. V. lex. n. 10.* Hodieque non desinit Papa per nuncios suos contradicere pactis, & conventionibus, quas A catholicis extorquent cum iniuriâ, & damno Ecclesiæ. Insuper jubet irrita esse Imperatorum, & Regum juramenta, quæ de conservandâ fassa Religione, dum confirmantur, aut coronantur edere solent. *Lymnæus in Comm. de capitul. imp. Nec mirum siquidem idem illi cum DEO tribunal est, unum idemque consistorium, ut Moscovius loquitur l. 1. de maiest. Eccl. per. 1. pag. 26.*

III. Episcopi & Prælati summo Pontifice inferiores non possunt ullum Canonem à Concilio generali, vel Papæ conditum propria auctoritate in sua diœcesi, aut territorio abrogare. Patet ex §. *preced. num. 3. & Clem. Ne Romani de elect. c. Cum inferior. de maior. & obed. adde, quod contra Canones & Decreta Conciliorum ac Pontificum non licet illis quicquam statuere. c. Quod super his. de ma. & obed. ubi supponitur, Episcopum in diœcesi sua nihil statuere posse, quod Canonicis obviet institutis. Casus specialis est, de quo Roder. Tom. 1. q. 69. art. 4. quod ex causa urgente, & à conditore Canonis verosimiliter non præsumpta fieri possit statutum contrarium, quod pluribus exemplis declarat. Verum benè consideranti statim occurrit, eiusmodi statuta non fieri contra voluntatem superioris, à quo ius commune habemus: quia merito præsumitur consensum addere in illis casibus, quos ipse prævidere non potuit. Quod pari jure de illis, quarundam provinciarum, & civitatum legibus,*

gibus dicendum est, quæ Iuri communi derogare videntur. Cùm enim Magistratus superior non contradicat, sed sciens volens toleret, iapprobare præsumitur. *V. Iul. Clar. l. 5. q. 36. Azor. To. 1. l. 5. c. 18. q. 11.*

4. Lex semel recepta, & usu comprobata vim obligandi amittit per legem ipsi contrariam, siue totaliter per abrogationem, siue partialiter per correctionem, aut restrictionem iuxta correctionis, & restrictionis qualitatem.

Nam superioris posterior voluntas priori derogat, etiam nullâ prioris Decreti facta mentione, c. 1. *De constit. in 6. Gorzal. ad Reg. 8. Cancell. Spin. in speculo testam. Glosa 30. Laym. l. 1. Tr. 4. c. 21. n. 2. Reginald. l. 13. c. 19. n. 198. Euerh. in loco A. coniunctis nu. 7. Barb. in c. cit. Excipe Decreta Conc. Generalis, quorum expressè mentio faciendâ est.*

5. Privilegia & consuetudines particulares personarum, ordinum & locorû non censentur abrogari per leges communes, & clausulas generales legum proprias non obstantibus, sed illorum est faciendâ mentio specialis. Ita communiter Theologi, & Canonistæ c. quoniam dist. 18. Quæmadmodum enim supremus Magistratus leges communes, & iura præsumitur reposita in scrinio pectoris sui habere, ita ignorare creditur particularia, deque illis nihil disponere per terminos generales.

Adde, magnam animorum perturbationem, aliaque non levia incommoda meritò timeri, si quæ particulari studio ac favore indulta sunt, generalibus Decretis aboleantur. Quin etiam nonnulli DD. extendunt ad eas bullas, quibus annexa clausula est. Non obstante quocun-

que privilegio, licet clausulam habeat, ut de verbo ad verbum fieri debeat de illo mentio, cuius tenorem pro inserto hic volumus haberi posito, quod in privilegio priori ita scriptum foret. Verior tamen, & in praxi tutior est contraria opinio, quam benè explicat, *Sanch. lib. 6. Con. c. 9. D. 8. Reg. generi 34. De Reg. Iur. in 6. Sylvest. lex n. 26. Az. Tom. 1. l. 5. c. 16. Q. 2. Bonac. Tom. 11. p. 52. Vasq. in 1. 2. Disp. 178. c. 1. Salas q. 97. D. 18. sect. 6. Tanner. lib. 1. Tr. 4. c. 23. n. 27. qui duas limitationes subiungit.*

Prima est, nisi prius privilegium in corpore iuris contineatur, & propterea cognitum esse Principi censeatur. Secunda, nisi prius privilegium generale sit, posterius vero speciale. Tunc enim probabilius est priori ex parte derogari iuxta regulam 34. in. 6. *Generi per speciem derogatur. Silv. vide Privilegium Q. 10. dist. 6. Suar. 1. c. 39. n. 7. & Rubr. in c. 1. de re script. & videtur decisum in c. dudum. 9. nosigitur & c. quamvis tibi de prab. in 6. Emman. Sa v. Gratia n. 13.*

6. Quando causa motiva seu finalis cessat respectu totius communitatis, cessat etiam legis obligatio, nec requiritur aliud Magistratus decretum, aut declaratio. Ita comuniter DD. ex c. 1. de Reg. Iur. idem de cessatione seu extinctione obligationis in voto asserentes apud *Sanch. l. 4. Moral. c. 2. sed ulterius quæritur, an cessante causa adæquata legis in particulari, verbi gratia respectu Titij, aut Caij, cesset quoque obligatio illius? Magna pars, & fortè sanior Theologorum negat apud *Suarium l. 6. De leg. c. 7. Azor. Tom. 1. l. 5. 1. 16. q. 15. Layman. l. 1. Tr. 4. c. 21. numer. 3. Adam. Contzen l. 5. Polit. c. 16. Castro l. 1.**

De lege pœn c. 5. docum. 3. Medina q. 90. art. 2. ad 4. Arragon. 2. 2da q. 67. art. 2. Econtra si finis legis adæquatus in aliquo particulari cesset negativè, etiam legis obligationem definire docet. Caiet. Tom. 1. Opus. Tr. 1. q. 2. Navar. in summa c. 16. nu. 37. Pavorm. 1. c. quoniam de probat. num. 6. Archid. in c. vitanam. Fundamentum illorum est in Reg. Iur. 6. Cum cessante. de appellat. Adde, quod ratio, seu causa motiva est anima legis: illa igitur summatà, necessario perit obligatio illius. Pono ieiunium indici non alia ex causa, quam ut carnalis concupiscentia reprimatur. Huic causæ indecrepito sane nullus locus est: Igitur ieiunii præcepto non obligatur. Eadem ratio invenitur in omnibus aliis, ubi propter incommoda quædam vitanda præcipitur aliquid. Nihilominus, ut dixi, melioribus Theologis non placet opinio hæc, negantque finem legis, nisi etiam contrariè cesset, non extinguere obligationem, eò quod semper remanet altior quidam finis & generalior, ex quo opus inianctum redditur bonum, ac meritorium, expeditaque privatim quemlibet in eiusmodi casibus se communitati accommodare, ut fufius exponit Suar. l. 6. 7. c. 7. num. 6. Salas de leg. q. 96. Dis. 11. sect. 3. Laym. l. cit. Arragon. l. cit.

7. Lex in præsumptione, fundata post compertam veritatem, desinit obligare, ne fictioni maiorem, quam veritati vim tribuendam quis existimet. Arg. c. super hoc. De renunc. Abbatis. in c. quia plerique nu. 18. de immuni. Eccl. Covar. c. cum eses n. 9. de testam. Navar. c. ita quorundam de iudic. notabili 10. n. 29. Roderic. Tom. 1. q. 67. ar. 3. Laym. l. 1. Tr. 4. c. 21. n. 4. Censetur autem in præsumptione fundata lex, quando formale momentum, & intrinseca obiecti conditio est

præsumptio alicuius rei: sive per quam iudici præcipitur, ut in cunctis occasionibus ex tali præsumptione sententiam ferat. Exemplum habes in c. Veniens c. Is qui fidem, de sponsal. ubi dicitur, quod sponsalia de futuro, secutà copulà in matrimonium transeant ob Iuris præsumptionem, sponfos conjugali affectu copulatos esse. Quo tamen non obstante, si sponso certum sit, alio animo factum esse, aliamque matrimonio sibi iunxerit, huius, non illius maritus erit v. Cavar. par. 1. Epitom. Decretal. c. 4. §. 1. Suar. l. 3. de leg. c. 23. n. 2. Navar. in c. ita quorundam de iud. Laym. l. cit.

8. Quod Irritationem attingit, quæ fit impediendo legis obligationem, ea fieri potest primò auctoritate Magistratus superioris, à quo inferiorum leges, & statuta pendent. Nam si addere consensum suum, iustè vel iniustè, nolit, effectu carebit. Hoc pacto Concilii Basilienfis & Constantiensis acta quædam nullius esse roboris, & auctoritatis esse dicimus, quia summus Pontifex, à cuius auctoritate Conciliorum generalium actiones pendent, nullum consensum tribuit, sed irrita & inania esse declaravit. secundò fieri à populo, seu subditis potest, qui recipere, & servare nolunt: sive iusta ad id illos ratio, sive contumacia impellat. Nam quoad effectum irritationis perinde fuerit. Inanis quæcunque lex est, quam populus rejicit, & servare detrectat. Exemplorum plenæ sunt gentium historia, præsertim Romanorum, in qua Tribuni plebis contra senatum, & Patritios plebè concitabant. v. Livium, Rosinum l. 5. Antiq. Dominic. Floccum l. 2. de potest. Rom. c. 10. Soto l. 1. de iust. q. 7. art. 5. Reginald. l. 13. num. 199. s. 6. De

§. 6.

De Interpretatione Canonum.

Interpretatio duplex est, simplex seu doctrinalis, & authentica. Simplex explicando verba legis obscuritatem tollit eo fere modo, quo Magistri in scholis solent. *l. un. C. de profess. in Vrbe Constant.*

Authentica sentum, & mentem legislatoris in particulari & non præviso casu declarat, adeoque legem corrigat. *l. ult. C. de leg. 1.* Et ideo cum seq. *¶ eod.* Quod quia nec in lege naturali, nec divina contingit, in illis locum (si propriè loquendum sit) non habet nisi simplex interpretatio. In iure humano autem solius Principis seu legislatoris authentica & correctiva interpretatio est. *¶ ul. C. de legib. Pa. norm. in c. 1. de postul. Prelat. Becan. de lege human. c. 6. q. 14. Laym. l. 1. Tr. 4. c. 18. Everb. in loco à ratione legis. n. 4. Silv. & Armilla. V. Interpretatio. Carb. de leg. l. 7. c. 12. ubi interpretationem simplicem vocat magistralem, authenticam verò iudicialem. Laym. l. 1. Tr. 4. c. 18.*

2. In legibus tum Ecclesiasticis, tum civilibus interdum adhibenda est interpretatio siue primi, siue secundi generis. Patet ex *l. Neque leges. l. non possunt. l. nulla. ¶ de leg. & l. non dubium. C. ead. Ratio.* Occurrunt enim casus penè innumeri, quos impossibile est legem prævidere. Nec eadem hodie, quæ olim conveniunt, aut profunt. Vnde *S. Augustinus l. 1. de lib. arb. lex temporalis, quamvis iusta sit, commutari tamen per tempora iustè potest. S. Thom. q. 96. art. 6. Dom. Soto l. 1. de iust. q. 7. art. 1. Lud. Carol. 21. disp. 3. ad Contzen l. 5. Politic. c. 15. n. 2. Filiius. tr. 21. n. 433. Silv. V. lex n. 16.*

A quibus autem & quomodo facien-

da interpretatio sit, præferim secundi generis, seu correctiva, nondum expedita dubitatio est.

3. Quando evidens est hinc & nunc legem non obligare, cuiuslibet subdito licet illam interpretari ex æquitate, & contra legis verba agere. Exemplum *S. Thom. l. cit. est.* Lex iubet obsidionis tempore portas civitatis nemini aperire. Contingit autem cives aliquos ad portam accedere, qui nisi admittantur, in hostium manus devenient, periturus aperienda porta est, contra quam lex videatur præcipere.

Alterum *Filius est tract. 22. c. ult. n. 433.* si contingat aliquem in die præcepti ieiunii nihil habere aliud, quam carnes, comedendo eas non peccat, nec opus est ullà consultatione. Quod enim pro charitate institutum est, non debet militare contra charitatem. Idem *S. Antonin. Bar. 1. T. 17. §. 19.* assentit, ratione addita. In observatione enim legum, maximè attendi debet, & servari intentio ferentis legem: de qua si constet, & contraria sit ad scripturam legis, illi obediendum est, ommissa litera aut scriptura. Si autem dubitetur de intentione, standum est literæ, secundum Archidiaconum. *Valent. Tom. 1. n. disp. 7. q. 5. p. 4. Sayr. l. 3. c. 10. n. 3. Salas. q. 97. disp. 21. sect. 10.*

4. Quando dubium est, idque negativum, ita ut in neutram partem præponderet ratio aliqua, pro interpretatione ad superiorem recurrendum est. iuxta reg. *Pandect. 96. In ambiguis orationibus, maximè sententia spectanda est eius, qui eas protulit.* Quod in legibus præcipuè necessarium, ut Decius monet. Illius enim est interpretari legem, cuius est condere. *l. fin. C.*

de leg. c. Inter alia. De sent. excomm. Ideo pro interpretatione statuti ad populum, qui fecit statutum, recurritur, ut notat Bart in l. omnes populi π . De iust. & iure. Et hoc in subsidium, quando alia interpretatio quæ congrua sit, haberi nequit; al. as secus. Nā quando est dubium arduum, & inexplicabile ad principem recurritur, ut notat Abb. in c. 1. de iure calum. & c. Cum veniss. de iudic. Hinc iudices quoque habent potestatem interpretandi leges in præiudic. partium.

Idem quoque in privilegijs locum habet, ut pluribus explicat Dynus in Reg. 57. in 6. Contra eum, qui legem dicere potuit. apertius. & c.

Quod si ad superiorem aditus præclusus sit, verba legis attendenda & sequenda sunt, ne contrarium eligendo contra conscientiam putes. Navar. c. 13. nu. 26. & Pralud. 9. n. 9. Suar. de leg. l. 6. c. 1. n. 7. Filliut. tract. 21. n. 433. Medulla Theol. pract. l. 1. tract. 1. c. 2. Gail. l. 2. Obseru. 33.

5. Si ratio in unam partem inclinet, nec adire superiorem liceat, & moram res non patiat, opinione probabili uti poteris & secundum illam operari. Hoc enim & nihil aliud necessitas permittit cui omnia subiecta sunt, nec ferias habet l. 2. §. Deinde quia difficile π . De orig. iuris. l. Illicitas. §. ult. π . de off. pres. l. solet etiam π . de feriis. l. 6. 29. dub. 5. n. 47. Vasq. in 1. 2. Disp. 176. c. 3.

Dixi opinione probabili uti posse, quod Barb. in c. Canonum statuta de Const. extendit, ad opinionem probabilem etiam relicta probabiliore, & tam Iudicis, quam cuiusque privati respectu. Gutier. l. 1. c. 13. Arragon. 2. 2. q. 93. art. 4. Salas tract. 8. Disp. un. sect. 6. Valent. III. Dis. 5. q. 7. pun. 4. San-

chez l. 2. de matrim. Disp. 41. nu. 30. l. 3. D. 20. num. 4. Banner. 2. 2da q. 10. art. 1. Cravet. consil. 135.

6. Quando dubium est non de lege, sed legislatoris potestate, non ipse, sed viri docti consulendi sunt. Nam sicut ad legislatorem pertinet condere leges, eaque corrigere, cum res exigit, ita ad viros doctos pertinet interpretari ipsius potestatem, ne relicto ipsi arbitrio, ultra quæ oporteat, per sententiam suis rebus commodam vires imperii & iurisdictionis suæ extendere conetur; valeatque illud. In propria causa alienus iudex est. l. unic. c. Ne quis in sua causa. c. qualiter & quando de accus. Becan. de lege huma. c. 6. q. 14. Menoch. l. 1. De arb. q. 76.

Neque obstat illud, Prætoris est æstimare, an sua sit iurisdic. l. si quis alien. π . De iud. Hoc enim de causis & litibus particularibus coram prætore motis intelligitur, ut in 3. Par. T. 2. §. 3. latius explicabitur.

7. Facultas interpretandi legem magis amplianda, quam coarctanda est per se & loquendo, & abstrahendo à casibus particularibus. l. Benignus π . de leg. c. placuit. C. de iud. c. frn. de transact. Reg. 15. l. 1. in 6. Odiā restringi & favores convenit ampliari. Vt cuius, si in aliqua dispositione concurrat favor & odium ea censenda simpliciter est favorabilis. Bald. ad l. 1. qui non poss. ad libert. admitti Salas q. 97. D. 20. §. 11. Et in dubio, non debet odium considerari, sed favor. Panorm. ad c. In literis de rest. spoliar. Nec in odiosis admittitur argumentum seu consequentia identitatis.

In multis e contra fallit, ut Philippus Francus multis in casibus demonstrat, eumque secutus Peckius, Quamobrem dixi per

xiper se loquendo, & summotis casibus particularibus. Quod ex Regulis mox proponendis manifestius fiet.

REGVLÆ

Interpretandi Canones.

Prima. Verba legum, Canonum, & Statutorum, & privilegiorum, quoad fieri potest, propriè accipienda sunt, l. 3. §. hac verba vbi. Bart. π. de neg. gest. l. non aliter. π. de legatis 111.

Ratio, aliàs nihil erit certum in legibus, cui libet pro arbitrio ad metaphoras & tropos recurrendi concessa licentiã: quod in rebus fidem & mores concernentibus præcipuè observandum.

Quocirca si quis pium legatum reliquerit pro hominibus religiosis, de illis loqui dicemus, non qui religiosam, id est, piam vitam agunt, sed qui in Religioso ordine sub regulari obedientia vivunt.

Item, si pater filios suos instituerit hæredes, non de spuris, sed solis legitimis intelligemus. *Tuschi in lit. V. Concl. 91. Decius in Reg. 6. iur. non vult heres esse. Dynus in Reg. 63. iur. in 6. Salas de leg. q. 97. disp. 21. sect. 3. & 13. Carbo l. 11. disp. 5. ubi simul tradit, unde verborum proprietates desumi queat, quem consule.*

Limita 1. si verba propriè accepta ineptum, aut falsum sensum redderent. Tunc enim impropriè acceptioni locus est. *Gemin. Consil. 122.*

Limita 2. in pœnalibus Nam ut eviter pœna, verba non sumuntur in proprio significata, latè accipiendo vocabulum *Abb. Consil. 28.*

Limita 3. quando subiecta materia ad illud suadet, Vt si Papa reseruet beneficia

ad collationem Episcopi pertinentia, intelligitur de beneficiis, quæ Episcopus habet in sua possessione, quamvis alioqui verbum pertinere, proprietatem significet. *Calder. Consil. 244.*

Limita 4. si diversa legislatoris mens est, idque satis constat. Hæc enim præcipuè attendenda. *Tuschi. Concl. 199. Alex. Consil. 22. Et sufficit, verosimiliter constare. Laym. l. 1. Tr. 4. c. 18.*

Secunda. Quia legum & privilegiorum præcæmia causam motivam & finalem continent. *l. fin. De hæred. instit. ex illis colligi legislatoris intentio poterit, quemadmodum ex præfationibus præcætur intentio contrahentium. c. secundo quæsiuit. de voto Barb. l. 2. Vos. decis. Voto 47. n. 69. Idè colligi potest ex literis supplicantium: quia concedens præsumitur se conformare intentioni supplicantium. c. inter dilectos, de fid. instrum. Salas q. 97. disp. 21. sect. 3. Sanchez l. 2. De matrim. disp. 37. n. 3.*

Tertia. Canonum & privilegiorum verba intelligi debent secundum id, ad quod principaliter referuntur. *c. final. de verb. sign. nam actus agentium non operantur ultra intentionem agentium, ut DD. passim agnoscunt. Et per eam veritatem Rodericus teste doctissimi quidam Theologi defendunt, Concilium Trid. sess. 6. c. 7. non definire, quòd iustificemur per habitus supernaturales nobis infusos, docendo, iustificari per gratiam, & charitatem à spiritu sancto diffusam in cordibus nostris: cum illa verba non ponantur ad hoc definiendum sed principaliter ad definiendum adversus Lutherum, nos non iustificari ab extrinseco per meritum non imputationem. *Roderic. tom. 1. q. 11. art. 6. V. Azor. tom. 1. l. 9. c. 3. q. 3. Suar. l. 6. De Gratia. 86. n. 4.**

Quarta. Vna sententia non tantum per aliam eiusdem partem, sed etiam per alias ab ea planè diversas declarari potest. *S. Aug. l. 3. de doctr. Christ. c. 28.* Cum verba scriptura (legis aut decreti) apertius in uno loco ponantur, ibi discendum est, quomodo in loco intelligantur obscuris. Et *Bald. in c. secundo requirit. de appell.* Per media declarantur extrema, & per unum extremum declaratur aliud. *Salas l. cit.*

Quinta. Legislatoris voluntatem licet ex verosimili colligere. *1. Non est verosimile. & de eo, quod metus causa.* Nam qui à verosimili arguit à ratione arguit, teste *Eberh. in loco à Verosimili.* Quod procedit, nisi contra verisimilitudinem allegetur, & probetur tale aliquid, per quod eiusmodi præsumptio verisimilitudinis tollatur. Nam ubi duæ præsumptiones concurrunt, quarum una non proponderat alteri, se mutuo confundunt. ubi verò altera est fortior, tollit debiliorem. *c. transmissa. Qui fil. sint legit.*

Sexta. Considerandum diligenter, an leges & decreta favorabilia sint, an potius odiosa. Hæc enim restringenda sunt, illa verò amplianda. *Reg. 15. iur. in 6. Reg. 28. cod. l. 3. & de const. Princ.* Ratio sumitur ex æquitate rei, consideratâ utriusque diversitate. *Nav. c. 12. n. 29. & l. 5. Consil. 13. Azor. 1. l. 5. c. 22. q. 2. Suar. l. 8. c. 27.* Quæ verò privilegia odiosa, quæque favorabilia sint, accuratè *Salas* prosequitur *disp. 17. sect. 6.*

Hinc sequitur statuta & privilegia Religiosorum non secundum apices iuris, sed ex æquo & bona interpretanda esse; dubia verò in mitiorem partem flectenda. *Decius in Reg. 90. Roderic. l. 9. II. art. 6.*

Septima. Omnis interpretatio sic faciendâ est, ut Canon, aut lex non reddatur inutilis. *l. Non dubium. c. de legibus. c. In his. de privil.* Aliter qui faciunt, à merito legislatoris aberrant, cuius in omnibus potissimam esse rationem habendam, omnes clamant. Quod etiam in contrariis locum habere ex *Reg. iur. 132.* patet ubi *Decius* notat, ut actus valeat, interdum verba improprie accipienda esse. *l. si tibi & si certum petatur. c. si sententia. de sent. excom. v. Gaill. l. 2. obs. 132. Card. Tusch. Concl. 99.*

Octava. Verba secundum materiam subjectam accipiendâ, & accommodanda sunt. *c. Intelligentia. de verb. signif. c. constitutus. de relig. dom. Decius in Reg. Quoties. 67. Tuschus Concl. 95. & 96.*

Hinc *1.* quamvis verba universalialia sint, pro naturâ rei, ut particularia sumuntur. *Alex. Consil. 60.* si pluralia, quasi singularia restringes, *2.* in dubio an loquantur de præterito an futuro, res significata determinabit. Nam promissio futurum, solutio præsens tempus requirit. *3.* Cum verbum dare aliquando translationem domini, aliquando solum usum vel possessionem significet: in venditione prius, in locatione posterius appellabit. Idem de verbo debitum, & similibus dicendum est. *v. Tuschum l. cit.*

Nona. In pœnalibus legibus argumentum à simili non admittitur. Non sunt enim exasperandæ leges, sed mitigandæ. Nec proprium casum excedere debent. *c. In pœnis. de Reg. iur. in 6. ubi Dynus. & Barbosa. Decius in Reg. In contrahendâ. 132. Castro de lege pœn. l. 1. c. 17. Carbol. 8. disp. 10. Reginald. l. 13. c. 25. n. 263. Gaill. l. 2. Obs. 138. num. 9.* ob eandem causa verba quæ pos-
sunt

sunt importune delictum, & non delictum, sic interpretamur, ut delictum excludant. *Craver. Consil. 205;*

Item, in odiosis: verba non comprehendunt casum improprium. *Abb. Consil. III.* Item verba determinata ad certum tempus, non comprehendant aliud tempus. *Bald. Consil. 339.*

In illis quæ animæ periculum minantur, durior eligenda interpretatio est. *Glof. inc. 1. de scrut. in ordin. sac. Franc. Marcus Par. 1. q. 380.*

Decima. Pontifex in Rescriptis suis cum ratione, & iure communi, quam fieri potest, proximè præsumitur convenire. *Cum dilecta. de confirm. & ibi Barb. n. 25; Bald. in l. Ex facto. de vulg. & pupil. inst. Peckus in Reg. 28. tur. in 6. Qua à iure.* Nam correctio legum odiosa est, & quæ à iure communi deviant, aut contraria sunt, restringere oportet. *l. in honorariis. de act. & oblig. Exemplum Dyni est.* Impetravit illegitimè natus, ut non obstante tali dicitur valeat promoveri ad beneficium, etiam si curam habeat animarum, non nisi ad beneficium simplex promoveri poterit. *v. Salas. q. 97. disp. 20. sect. 10. Sanch. l. 8. de Matrim. d. 1. n. 3.*

Undecima. Statuta, quibus alicui consuetudini vel privilegio derogatur, quia ad ius commune propius accedunt, latissimam interpretationem admittunt. *l. si unus. de pactis. Glo. v. Numerandum in 6. Statutum de prabend. in 6. Barb. in c. Porro. de privil.*

Et contra statuta correctoria legum strictè interpretanda sunt, ut quam minimum derogent. *l. si quando. C. de offic. testam. Alex. Consil. 107; Tuschius Conclus. 607;* ubi multis ampliationibus illustrat.

Duodecima. Summatim loquendo pro interpretatione legum, Canonum, statutorum, & privilegiorum bene institutorum, & ad quatuor hæc capita respiciendum est, verba legis, mentem legislatoris, finem, & circumstantias. Verborum significatio & proprietas ex primæ vâ institutione, & recepto usu pendet. Alia est naturalis, alia civilis. Naturalis est, quam ex prima institutione habent. Civilis fictione constat secundum quam exempli gratiâ, professus in aliqua Religione approbata mortuus dicitur.

Mens legislatoris anima legum censetur, & verbis præfertur. *c. Humana aures. 22. q. 5.* Finis seu ratio motiva ex prologo Rescriptorum, ex materiâ subiectâ, adiunctis, & circumstantiis, quæ accurate examinanda sunt, colligitur, quemadmodum ex *§. sequ.* manifestius apparet.

Denique consuetudo optima legum interpretans est. *l. si interpretatio. de leg. l. in obscuris. de Reg. iur. Salas. q. 97. disp. 21. sect. 3.* Quid autem faciendum sit in ambiguis, & obscuris testamentorum, Contractuum, iudiciorum, & similium accurate tradit *Silvester v. Interpretatio. num. 57.*

§ 7.

De extensione Canonum.

Interpretatione fit, ut leges aliquando contrahantur, & restringantur, aliquando verò ultra verborum formam extendantur, & plura comprehendant, quam prima fronte appareat. Quo modo id contingat, ex sequentibus intellige, & prioribus elucidandis adijunge.

I. Lex

I. Lex, sive Canon, qui favorem continet, extendi potest, & debet, ad omnem proprietatem verborum, non solum naturalem, sed etiam civilem, hoc est, eam, quam habet ex primæ vâ institutione sua & usu iurisperitorum, ut apparet in voce *Mortis*, quæ propter communem significationem interitus, denotat quoque professionem regularem. Ita communiter utriusque Iuris DD. ex receptâ Reg. in *l. Non aliter de legatis III. Decius Reg. In contrahenda. 132.*

Exempla vide. 1. Loquitur aliqua Lex in favorem filiorum, intelligi potest de adoptivis. 2. loquitur in favorem legitimorum, extendi potest ad legitimos. 3. loquitur de ingenuis, nihil verat accipere de illis quoque, qui aliquando servi fuerunt. *Bald. & alii apud Menoch. l. 4. de præsumpt. 89. Bartol. in l. si u, qui pro emptore. nu. 30. Auth. Guill. mod. natur. efficiant sui.*

II. Extensio legis ultra proprietatem verborum faciendâ non est, nisi securitâ putetur iniuititia aliqua vel absurditas. *Navar. c. 27. n. 51. Glos. in c. 2. de usur. in 6. Abb. Decius, & alii, qui probant ex l. scire etiam. §. aliud. n. de excus. tutor. vel intra centum milliaria. quod extenditur, ut etiam intra quater centum milliaria locum habeat. Item ex l. Nam absurdum. n. de bonis libert. & l. si stipulatio. de operis libert. Abb. in c. 7. de Constit. n. 14. Felinus in c. Translato. eod. Covar. l. 3. var. c. 3. num. 9. Navar. c. 27. num. 51.*

III. Nulla lex quoad obligationem conscientiæ extendi debet ad casum non comprehensum sub significatione verborum, propter solam paritatem rationis. Quod enim in verbis legis non con-

tinetur, in voluntate legislatoris non fuisse præsumitur, ideoque non potest obligare. Quocirca non sequitur, qui pecuniam surripit alteri, suspendium mereatur, quia privando innoxium hominem bonis temporalibus contra iustitiam peccat. Ergo etiam, qui tractatione aut falsa accusatione bono nomine privat. *Item.* Qui suadente diabolo clericum percussit, excommunicatus est. Ergo etiam, qui contumelia, aut calumnia affecterit. *Eberh. in Loco à ratione legis largæ. n. 74. Imola. Gemm. Sylv. apud Suarez. l. 6. de leg. c. 3. n. 9. & seq.*

Ita in foro conscientiæ procedimus; in externo subinde aliter fiet, & casus non expressus expressio similis iudicabitur. *V. Tiraquell. de Retractu consangu. S. 2. Decium in Reg. Pandect. 1.*

IV. Ad ea, quæ sub verbis legum expresse non continentur, extendi potest dispositio, quando omnimoda identitas est. Colligitur ex omnibus illis, quæ suadent, legislatoris mentem, ac voluntatem verbis præferendam esse. *c. Humana aures. 22. q. 5. l. non oportet. n. ad exhibendum. & alia apud Vasquium l. 1. illustrium controvers. c. 30. Dynum in Reg. Certum est. Decium in Reg. In contrahendâ venditione. Salas q. 97. d. 21. sect. 13. Hinc c. si postquam. §. si verò. de elect. in 6. lex præcipiens alicui, ut ad curiam veniat, censetur etiam præcipere, ut in eâ maneat, donec finita sit. Item c. Quia in insula. de Regular. statuitur, ut ante annum octavum decimum non admittantur monachi, intelligendum est de omnibus, qui in insulas inhabitant, propter eandem rationem in textu allegatam, quòd in eiusmodi locis durior habitatio sit. Hanc esse mentem*

literæ

litera Rubrica indicat. Neque enim verbis inhærendum ita, ut mentem legis perdamus. *l. Non debium. C. de leg. l. Scire. l. Contra. 7. eod. Salus q. 97. d. 21. sect. 5.*

V. Colligitur autem legislatoris mens 1. ex eo, quod præcipitur: illi enim potissimè accommodanda verba sunt. sic in *c. Inter corporalia. De translat. Episc.* exponitur, ecclesiam dici viduatam, licet habeat episcopum, sed non consecratum, vel inutilem. Item in *l. si verò. 7. Locati* verbum *donationis* per verbum translationis declaratur materiâ sic exigente. 2. ex fine legum intrinseco, qui debet esse rationi conformis, & æquitati. Quod quia subinde in verbis non apparet, ad mentem, & voluntatem auctoris recurrendum est. 3. ex comparatione aliorum iurium, vel consonantium, vel repugnantium. Denique ex motivis extrinsecis, & circumstantiis temporum, locorum, necessitatis, postulationis, & similibus. *v. Suar. l. 6 de leg. c. 1 num. 7 & seq. Sylv. v. Interpretation. 6 Eberh. in Lo. A ratione legis. Larga. Laym. l. 1. Tract. 4. c. 8.*

§. 8.

De lege Pœnali.

I. Legem pœnalem voco, non quæcunque gravis & odiosa est, sed quæ ex voluntate ductoris sui pœnam annexam habet transgressoribus lubeundam: qualis est hæc 12. Tabular. *ut si iudex arbiterue jure datus pecuniam ob rem iudicandam accepisset, capite pœnas lueret. Et illa. Ut qui falsum testimonium dixisset, è saxo Tarpeio deiceretur. Item, qui iniuriam alteri faxit, 25. aris pœna sumto. sed quia non o-*

mines eiusdem generis sunt, sed aliæ civiles, aliæ ecclesiasticæ; de his omnino certum est, aliquando ad culpam obligare, vel etiam supponere, puta, quæ sub excommunicatione, aut suspensione incurrendâ feruntur: de illis Auctores dissentiunt, an semper obligent conscientiam, ita ut transgrediens præter pœnam etiam peccati reus fiat: *Azor 11. 6 c. 6 Dian. par. 1 Tract. 10. Resol. 17 Castro l. 1 de lege pœn. c. 8 Suar. de leg. l. 5. c. 3. Becanus c. 7. q. 2. Regim. 13 c. 26. Laym. l. 1. Tract. 4. c. 15. num. 5.*

II. Probabile est, leges civiles, quæ sub pœnâ præcipiunt, in dubio non obligare conscientiam. Ita ex antiquis *Iason in l. 2. C. de iure Emphyt. n. 143 Lud. Gomez in c. 2 de Constit. in 6 n. 60. Imola in c. 2 de maior. & obed. Decius in c. Nam concupiscentiam. lect. 1 Gerson de vita Spirit. lect. 4 & alii apud Sanchez. l. 6 Moral. c. 4 nu. 57. præcipue Navar. c. 23 num. 55. qui pro ratione adfert, Primò, convenit & humanæ leges ad peccatum mortale obligantes paucæ sint, ne conscientia gravetur, scrupuli augeantur, & timores. Secundò, multi DD. in quibus *Imola, Felinus, & Caietanus* tenuerunt, nullas leges, quamvis temporalem pœnam non statuunt, quatenus humanæ sunt, ad peccatum mortale obligare, si scandalum, & contemptus absit. Tertiò, quia ex duobus oppositis qui affirmat unum, alterum negare videtur: legislator itaque, qui ad æternam, & temporalem pœnam obligare potest, hanc irrogando illam videtur excludere. Denique consuetudo antiqua non aliter interpretata est leges sæculares, de quarum transgressione non solet scrupulus conscientiæ doctis, vel indoctis fieri; nec confessarii,*

D

aut

aut cuiusvis alterius ordinis homines aliter sentiunt, quàm non peccari graviter, nisi cum humanâ lege simul divina violetur. Hanc Navarrî opinionem præclarè tuetur, & corroborat *Ferdinandus Vasquius l. 2. Controvers. illust. c. 19.*

Quocirca minimè audiendus est *Soto*, qui loquitur, opinionem hanc vulgi errorem vocat, cum sit doctorum virorum, & probabilis etiam illorum iudicio, qui priorem præferunt, & fatentur aliquas leges dari, quæ ad nullam culpam, sed solam pœnam obligent, quod exempla Ordinum Religiosorum probant. *Salas loquitur. Bar. n. q. 62 a. 3. Suarez. l. 5 c. 4.*

Multum nihilominus improbabilem, aliquid simul periculosam esse existimant. *Soto l. 1 q. 6 ar. 5 Carbol. 7 disp. 5 & alii relecti apud Dianam Tract. 10. de leg. Resol. 17. Villalobos in Sum. Tom. 1 Tract. 2 de 22 art. 18 Nicodem. de Florentia. Specul. Confessor. c. 53. Miranda in Manuali Pralat. Tom. 11 q. 25 ar. 18 Reginald. in Praxi. l. 15 c. 6 sect. 5 Valentia II q. 5 pun. 6 Azor. I l. 5. c. 6 q. 4. Filius. Tract. 216. II num. 420 Tanner. 11 dis. 5 q. 6 n. 59 Salas de leg. q. 56 sect. 5.*

III. Tria sunt pœnarum genera, quæ legibus decerni solent. Primum earum, quæ nullam actionem rei, aut iudicis requirunt, ut privatio beneficii, depositio, excommunicatio, irregularitas. Secundum illarum, in quibus actio, & passio miscetur, cuiusmodi est sui ipsius flagellatio, exilium, & similia. Tertium illarum, in quibus passio est delinquentis, exequentis verò actio, ut contingit in mutilatione, suspendio, & similibus. Nunc quæstio est. 1. quando ad pœnam lex, aut Canon obliget? 2. quando obliget ad

pœnam ultroneam, ante, vel post condemnationem aut declarationem iudicis? *Offens. l. 5 Rubr. de pœn. Sylv. v. Pœna. n. 1. Tholos. l. 21 c. 3. Suar. l. 5. de legib. c. 5. Resolutio hæc est.*

IV. Lex pœnalis non obligat ad pœnam ante sententiam iudicis in his tribus casibus. Primum, cum verba futuri temporis sint. *Excommunicetur, suspendatur, & similia.* Secundum, cum minantur pœnam, dicendo; *ex causâ.* Sub pœna dupli, quadrupli. Tertium, cum loquuntur per modum imperativi, anceps sermo est, & iudicandum ex materia, circa quam mandatur aliquid. Nam si per alium exercenda actio sit, puta, *Privetur, Deponatur,* sententia iudicis requiritur: si autem fuerit effectus aliquis, quem legislator per legem suam efficere possit, sæpè ante omnem iudicis sententiam obligabit. v. g. *Subiaceat, incurrat,* & similia. Huius generis est privatio beneficii, inhabilitas &c. *Azor. I l. 5 c. 7 q. 4 & 6. 9 Reginald. l. 13 c. 26 n. 276 Navar. c. 23 num. 66 & seq. Filius. Tract. 11 c. 1 n. 21 Bannes de iust. q. 62 ar. 3 con. l. 4.*

V. Leges Ecclesiasticæ, quæ propter culpam ipso facto privant aliquem omnium titulo, aut dominio officii, vel beneficii, statim obligant in conscientia, nec expectanda est sententia condemnatoria, vel declaratio iudicis. *o. Licet Canon. 14 de elect. in 6 c. Cupientes. eod. Extrav. Ambitiosa. de reb. Eccl. non alien. Azor. I l. 5 c. 6 & 7 Suarez l. 5 de leg. c. 5 n. 8 Roder. Tom. 1 q. 6 art. 16 Laym. l. 1 Tract. 4 c. 15.* Quod vel ex eo colligitur, quia eiusmodi pœna post condemnationem iudicis retro trahitur ad diem commissi criminis, puta, in confiscatio-

catione bonorum propter hæresim imposita. secundum leges. de heret. in 6 Bern. Diaz. c. 15.

Contrarium multi docent apud Barbofam relati in inc. *Quem Ecclesiarum. de Constitut.* Quam opinionem præclare Lesius explicat. c. 29 dub. 8. addens clausulam, *absque alia declaratione*, quando legi coniungitur, intelligendam esse de declaratione, quâ declaratur, poenam incussum esse, non autem, qua declaratur crimen commissum esse. Quæ expositio ut ut videatur excogitata, & violenta, ipso tamen usu confirmatur. Ita enim sunt receptæ eiusmodi leges, ut ante declarationem criminis possessores non teneantur resignare officium, aut beneficium. Imò usus habet, ut nisi executio fiat per sententiam, ita, ut per eam non solum declaratur crimen, sed etiam reus privetur beneficio, vel officio, non censetur omnino privatus. Unde leges illæ quæ statuunt, ut beneficium ipso iure vacet in *Extrav. Ambitiose. de reb. eccl. non alien.* non videntur receptæ in illo rigore, ut spontè teneatur se reus spoliare. Ita ex *Cavar. Les. lo. cit.*

Si quæras, quam ergo vim habeant leges, & Canones, quæ ipso iure, vel de facto privatos officio, vel beneficio denunciant? Respondet, efficere, ut possessor statim amittat titulum, nec amplius sit dominus beneficii, retinere tamen possessionem, qua privati nequeat, nisi causa cognita. ut *Glo. docet in c. Licet episcopus. 2. de prabend. in 6 & contra Alf. à castro latius explicat Azor Tom. 1. l. 5. c. 7 §. Verùm contra. Fill. Tract. 21 n. 423. VVadingus disp. 8. d. 2 §. 3.*

Mulcùm diversa ratio est centurarum

Ecclesiasticarum, excommunicationis, suspensionis, interdicti, & Irregularitatis quia secum trahunt executionem, absque omni cooperatione rei, privando illum bonis, quibus se indignum fecit. c. *Pastoralis de appell. Navar. l. 5 Consil. 2 de raptor. Suar. V. disp. 6 lect. 1 & 2 Item disp. 13 sect. 2 Tolet. l. 1 c. 11 n. 11 & seq. Em. Sa. v. Pœna n. 1. Et uberius tradetur in Par. 3 tit. Escob. ar. Tr. 1 Exam. 1 c. 6.*

VI. Damnatus ad corporalem poenam, mortis v. g. aut mutilationis membrorum, non tenetur illam per se ipse exequi: sed eas tantum, quæ sine crudelitate fiunt. *Caiet. 2. 2. q. 62 art. 3 Soto l. 1 de iustit. q. 6 ar. 6 Roder. Tom. 1 q. 6 ar. 16 Carbo. l. 8 de reg. disp. 9.*

Neque enim permissum est cuiquam, sibi ipsi vitam adimere; neque humanitas patitur, ut à Iudice executoris vices reo committantur. In aliis verò poenis, cuiusmodi est moderata sui ipsius flagellatio, exilium, & similia, usus obtinuit, ut absque alterius ministerio, & cooperatione exerceantur. Idem & multò magis de pecuniariâ poenâ dicendum, quando iuste exigitur. *Covar. in Epit. par. 2 c. 6 §. 8 Azor l. 5 c. 18 q. 6 Navar. c. 29 n. 66 Laym. l. 1 Tract. 4 c. 15 Reginald. l. 13 num. 276 Card. Tuschus lit. P. Concl. 236 & 238 Castro. l. 2 de lege poen. c. 8. & 9. Sanchez. l. 2 Moral. c. 22 num. 7 Bannez. de iust. q. 69 ar. 4.*

VII. Quando lex cum additione poenæ prohibet actum, qui nihilominus valide fieri potest, si invalide fiat, non debetur poena. *Exempli gratia.* Prohibita Titio est venditio agri vel domus, addita poena, si vendat illam Titius: contractus quacunq; ex causa irrito non incurrit

D 2

poenam

pœnam: quoniam eiusmodi leges respiciunt substantiam actus, & propterea pœnam statuunt. Sublatâ igitur ipsius substantiâ, & valore reliqua concidunt. *Limita* nisi lex non iuris effectum, sed factum tantummodo, & animum operantis respiciat. Tunc enim pœna incurritur etiam ex invalido actu. Pari modo. Si Sacerdos excommunicatus, quamvis invalidè absolvat aliquem irregularem contrahit, quia Ecclesiæ mens est, Irregularem fieri, quicumque in excommunicatione administrat aliquod Sacramentum. *Gloß. l. Quid ergo. 13 §. Cum autem. 7. de his, qui not. infam. Avila de Censuris. Par. 7 disp. 9 sect. 2. dub. 3 Sanchez. l. 3 de Matrim disp. 6 l. 5 Moral. c. 4 n. 10 Suar. l. 5 de legib. c. 10 & Tom. V. disp. 11. sect. 2 nu. 12 & sect. 3 n. 1 Toletus l. 1 c. 72.*

VIII. Quando lex ecclesiastica actum aliquem irritat, & transgressoti pœnam irrogat, illam transgrediens incurrit, etiam si actus irritus fuerit. Sic in *Conc. Trid. Sess. 14 c. 1.* Matrimonium clandestinum irritatur, addita pœnâ arbitrariâ à Iudice infligendâ omnibus illis, qui ausi fuerint contrahere. Similiter in *l. 1 c. de sepulcr. violatoribus.* dicitur, eum, qui rem sacram vendit, quamvis venditio non subsistat, læsæ religionis crimen incurrere. *Ratio est,* quoniam id genus pœna non irrogatur propter invaliditatem actus, sed propter inobedientiam, & transgressionem subditi, qui idcirco reatum pœna contrahit, quandoque legem temerè violat, *Suar. l. 5 deleg. c. 34 n. 6.*

IX. Dubium est, an quæcunque lex actum irritat, in conscientia obliget ad non faciendum illum? Non obligare semper, exempla quædam docent, Nam

1 venditio fundi dotalis ab uxore facta etiam consentiente marito, invalida est, non tamen prohibita eatenus, ut conscientiam liget. *Tholos. l. 9 Synagm. c. 22 Mol. disp. 4. 8. 2.* Irrita censetur renunciatio paternæ hæreditatis, quam filia, cum nuptui datur, facit, quæ tamen renunciando nihil peccat, cum cedere jure suo possit. *l. pactum dotat. C. de collat. Mynsin. Conf. 10.* Unde colligitur eiusmodi leges propterea non obligare conscientiam, quia legislatoris mens est, non imponere onus, sed conferre beneficium illis, qui minus consultò alienant bona sua, quibus uti frui melius foret. *Laym. l. 1. Tract. 4 c. 16 Salas. q. 96 d. 15 sect. 6.*

X. Quæritur etiam, an unquam lex civilis, vel ecclesiastica cum periculo vitæ amittendæ obliget? Communi sensu asserunt DD. obligare cum periculo vitæ in duobus casibus. *Primò,* quando periculum intrinsecè connexum est legi, ut si mœnia transcendere vel pugnam ineundam militibus dux præcipiat. *Secundò,* cum ab extrinseco provenit, exempli gratiâ, ab hoste, qui mortem minatur, nisi in contemptum Dei, aut Religionis violes sabbatum. In his, & si qui similes evenire calus possunt, bonum commune privato antefereendum, & mors præeligenda potius est, quàm Deus & Religio violanda. Aliàs existimandum non est, magis obligare leges humanas, quàm divinas, & naturales quarum multæ cum tanto incommodo non obligant. *Innoc. Panorm. in c. sacris. de hÿ, quæ vi metusue cau. S. Tho. quod l. 11 art. 9. ad 3. Gabr. in 4. dist. 18 q. 3 art. 3 dub. 4 Maior dist. 14 q. 4 Dom. Soto l. 1 de iust. q. 6. art. 4 Greg. de Valent. q. 5 pun. 6 Medina. q. 96.*

q. 56. ar. 4. *Sily. v. Metus Azor* l. 1. c. 1. q. 1. *Vasq. disp.* 161 c. 2 *Suarez* l. 36. 30 *Carbo* l. 7 *Disp.* 6 *Tanner. in* 1. 2 *Disp.* 5 q. 6. *Roderic.* 1. q. 67 art. 4 *Laym. l.* 1 *Tr.* 4 c. 14 *Eman. Sa. v. Lex n.* 1 *Salas* q. 96 *Disp.* 11 *sect.* 1.

Hinc sequitur I. subditum in gravi & præter expectationem exorto periculo, si ad Principem non sit aditus, tutò agere contra ipsius mandatum posse. *Ita Roder. lo. cit.*

2. Si parochis ab Episcopo præcipiatur, ut pestis tempore non fugiant, sed in ecclesiis suis persistant, manendum illis etiam cum periculo vitæ esse. Ad hoc enim cura pastoralis illos obligat. *Salas* q. 69. *disp.* 11. *sect.* 1. *Fil' aut. tract.* 3 c. 9. 98. *Pia-sec.* P. 2. c. 3. n. 24.

3. Si Episcopus mandet visitatoribus, ut in munere suo exequendo constanter agant, licet per diæcesin hæretici grassentur, id ipsis contempto vitæ periculo faciendum esse.

4. Si Lutherani in odium Religionis Catholicæ, & monasticæ, minarentur mortem monacho, nisi deponat habitum suum, subeundam potius illi mortem esse, quam habitum deponendum, iuxta sententiam *Arragonii* in 2. 2da qu. 62 §. In quarto.

5. Quæ hætenus de obligatione civilium, & Ecclesiasticarum legum dicta sunt, cum debitâ proportionem accomodanda sunt mandatis parentum erga liberos, mariti erga uxorem, domini erga servos, denique aliorum superiorum erga subditos, in iis casibus tantum, quibus ratione status, & conditionis suæ ad parendum obligati sunt. Nec excipiendi Regulares sunt, quibus pro occurrente necessitate à superioribus grave manda-

tum imponeretur. *Suar.* l. 30. 30 *Roder.* 1. q. 44 art. 1 & *Tom.* 11. q. 22 art. 8 *Vasqu. disp.* 191 *Tanner. lo. cit.* *Coninck* 3p. t. 2. *Disp.* 130 dub. 12.

§. 9.

De Consuetudine.

I. Consuetudo propriè dicta, quæ nimirum legi æquivalere, est *ius moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum lex desuit.* *Isidor. rela. dist.* 1 c. Consuetudo. Explico. Dicitur 1. *Ius*, ut distinguatur à consuetudine facti, & eâ, quæ consilium est. 2. *Moribus institutum*, id est, acquisitum frequentatis actibus. Nam neque una hirundo ver, neque unus actus consuetudinem facit. 3. *quod pro lege suscipitur*. quâ nimirum populus, & communitas utatur, quemadmodum aliis legibus, quibus subditi obligantur. 4. *Cum lex desuit*. Nam si de eadem re lex fuerit, non habet locum consuetudo, nisi fortè ad confirmandam, aut interpretandam legem seruiat. *Sil. Armilla v. Consuetudo Reginald.* l. 13 tr. 2. 41 *Vallenst.* 1. paratit. T. 4. *Barb. ad T. De Consuetudine* & c. *Axiom.* 56.

2. Dividitur consuetudo 1. in generalem, & particularem. 2. in eam, quæ versatur circa res, & eam, quæ versatur circa personas. 3. in eam, quæ est secundum legem, præter legem & contra legem. 4. in Canonicam, & civilem, eo modo, quod ipsa dividitur. 5. in bonam & malâ: rationabilem, & irrationabilem. 6. in permissam, & non permissam, probatam & reprobam. 7. in præscriptam, & non præscriptam. Quæ enim bona est, in multis cum præscriptione convenit. Differt

D 3 autem

autem 1. in iure, quod in Consuetudine omnes obligat. 2. in facto, quia ad consuetudinem, requiritur ipsius populi usus. 3. ex parte consensus. Nam consuetudo non crescit absque consensu Principis. 4. ex parte tituli, qui in consuetudine non est necessarius. 5. ex parte bonæ fidei, quæ ad consuetudinem non requiritur. 6. ex parte temporis, quod non æquè in consuetudine, ut in præscriptione determinatum est. *c. ita nos 25 q. 2 Azor 1 l. 5 c. 17 Suar. l. 7 de leg. c. 1 Salas q. 97 disp. 19 se. Bio. II Laym. l. 1. Tr. 4. c. 24 Roderic. 1. q. 69 art. 1. Zerola v. Consuetudo Em. Sa. eod. Carbo l. 9 disp. 1.*

3. Ad novam consuetudinem quatuor requiruntur, ut valida & legitima censeatur. 1. actus liberè frequentati, & publicè, ut in notitiam populi deveniant. 2. diurnitas temporis, de quo postea. 3. Scientia & consensus Principis explicitus, vel implicitus. 4. Animus inducendi obligationem. Hinc piæ consuetudines orandi, ieiunandi, & similes, quantumvis assiduè frequententur, improprie consuetudinis nomen ferunt. Quod actuum frequentationem atinet, sufficere potest, bis vel ter contra legem actum esse, quemamodum docet *Lessius cum Panorm. & aliis l. 2 c. 6 n. 45 Sanchez de matrim. l. 4 disp. 1 n. 22 Roderic. l. q. 69 art. 1. Andreas Gail. l. 2 Obs. 31* duos actus iudiciales sufficere censet; nec plures extraiudiciales requiri, modò tales sint, ut ex illis tacitus populi consensus colligi queat.

4. Effectus legitimæ consuetudinis sunt tres. *Primus*, obligare non minùs atque lex scripta: *c. Cum Venerabilis de Consuet. idque dupliciter* 1. ut signum, aut te-

stis. 2. ut causa concurrentis ad inducendâ, & stabiliendam obligationem, vel interpretationem legis. *c. Cum dilectus eod. Secundus* interpretari legem, *Tertius* abrogare legem priorem, si humana, civilis, aut Canonica sit. *l. de quibus x. de leg. & c. ult. eod. Bellarm. l. 2 de conc. c. 18.* Non abrogat verò, nisi præscripta sit. *c. cum tanto. De consuet.* Ad quod requiritur in civilibus spatium annorum 10 in Ecclesiasticis 40. iuxta communiorum opinionem, apud *Suarez l. 7 c. 1 Becan. c. 8 q. 3 Arragon. qu. 62 art. 3 Laym. l. 1. Tract. 4 c. 16 Em. Sa. n. 3 & 4 Pias Par. II. c. 5 n. 43 Soto l. 1 q. 7 a. 2.*

Fieri tamen aliquando potest, ut pauciores anni sufficiant, puto, si consuetudinem sciat Princeps, ipsaq; talis, ac tanta sit, ut moraliter sufficiat ad indicandû Principis consensum. *Covar. l. 1 c. 17 nu. 8. Barb. in c. Cum in tua de consu. Vasqu. d. 177. c. 5 Tanner II disp. 5. q. 7 n. 6 & seq.*

Adde, quod Consuetudo iurisdictionem profanâ, & sacram, inerum, & mixtum Imperium dare potest. *c. quanto. de off. iud. ordin. l. 1 c. de emancip. liber. Navar. c. 27 n. 261 Menoch. l. 1 de arbit. q. 71. Franc. Leo Par. 2 c. 16 n. 4 Decianus l. 4 c. 27.*

5. Consuetudo contra legem non valet, si resistat Ius illam prohibendo, vel damnando, ut iniquam, & irrationabilem. Tunc enim consensus Principis requisitus deest. & expressæ legis præponderat auctoritas. *c. Cum causa. De sent. & re iudic.* Excipe consuetudinem immemoriam, cuius inchoatæ nulla memoria extat. Si tamen lex, præsertim Ecclesiastica non tantum prohibeat consuetudinem, sed etiam reprobet, ut irrationabilem, comprehendere censetur etiam immemoriam.

lem. c. r. De consuet. in 6 & c. Consuetudinem De cler. non refid. uti Barb. numerat casus particulates, in quibus nulla consuetudo valere potest. F. Azor l. l. 50 l. 19 Reginald. l. 13 c. 23 n. 54. Layn. l. 1. Tract. 4 c. 24 Roder. l. cit. Zerola v. consuetudo Salas de leg. qu. 97. D. 19 sect. 7. Duem. in reg. 144.

6. Iusta, & rationalis consuetudo cenetur, quæ nec naturali, nec divinæ legi repugnat, & bono communi utilis est. Ex aduerso iniusta, & irrationabilis i. cū obest bono communi, ut si scandalum patriat, vel libertati Ecclesiasticæ aduersetur. 2. quando repugnat legi divinæ, qualis olim fuisse dicitur, ut simplex sacerdos Confirmationis Sacramentum administraret. 3. quando legi naturali contrariatur, cuiusmodi est usura. c. Quanto hoc T. Franc. Leo Par. l. c. 3. Menoch. de arbitrar. casu 8. Sanchez de matr. l. 7 disp. 4 n. 14. Reginald. l. cit. n. 25; Cotta in Memorabilibus V. Consuetudo Barb. ad T. de consuet. Gaill. l. Observ. 36 Tanner l. cit. n. 15. & seq.

Nota. Exempla receptarum in Ecclesiâ consuetudinum enumerat Azor Parte 1 l. 20. 11. Non receptarum verò l. 5. c. 19.

Consuetudo iidem cum lege modis definire potest, 1. per solam cessationem mutatâ materiâ, circa quam, aut sine tum particulari, tum generali, 2. per abrogationem, seu legem contrariam, quæ vel totâ, vel partem deroget. Diximus enim à Principis consensu pendere. Is proinde cum ratio & æquitas suaserit, natam sui tolerantiam consuetudinem tollere, & extinguere poterit. c. cum tanto hoc F. c. Omnis res de reg. iur. 3. Consuetudo præscripta tolli potest contrariâ consuetudine similiter præscriptâ. Imperatorum

quoque pragmaticâ sanctione tolli posse certum est. Gaill. lib. 2. observ. 1. n. 6.

VIII. Ad consuetudinem refertur *stylus*, ritus & forus, ut veteres loquuntur. *stylus* 1. significat modum, & morem scribendi 2. usum loquendi in iudiciis 3. modum, qui servari solet in ordine aliquo iudiciali. Vnde Cynus dixit, *stylum* esse practicam alicuius Curie: & Felinus in c. 2. de rescriptis *stylum* loci servandum esse. & citationem non expeditam secundum *stylum*, & Curie nullam esse. Per Antonomastiam sic appellatur praxis Curie Romanæ. Propriusimè significat ordinem iudiciorum, his omnibus comprehendo etiam scripturas, Bullas, & responsa, aliaque his similia ad eundem finem pertinentia. Qui ordo quamvis per se vim legis non habeat, ut benè animadvertit Vasquez & post illum Salas: frequenti usu tamen inducere consuetudinem potest, quæ legis instar, post legitimam præscriptionem obliget. Quo sensu Anachbaranus dixit *stylum* Curie facere ius in casibus à iure non decisis. Barb. in Præci De pensionibus Par. 1 q. 5. n. 16. Valent. l. 1. T. 4 §. 4. Zaf. l. 1. Consil. 12. Raubhar Par. 1 qq. insignium q. 1 n. 24 Gaill. l. 1 Observ. 6 §. n. ult. Vasq. Disp. 277 c. 1 Salas q. 97. D. 19 s. 19.

Similiter *stylum* Principis ius facere, ad instar consuetudinis tradit Alexander Consil. 39 Visis, & consideratis l. 3. intellige, cum eo fine adhibetur à Principe, ut legis aut consuetudinis loco sit. Quo sensu accipienda sunt etiam pronuntiata, quæ Cardin. Tuschus in unum congescit l. 8. Concl. 695. ut 1. quod *stylus* & longævus usus causarum allegari possit pro iure. 2. quod *stylus* Curie attendi, & pro iure habe-

haberi debeat. 3. quod stylus pro formâ habeatur, à quâ non liceat recedere. Hæc & similia, dico, locum habent in illo stylo, qui cum auctoritate Principis eo sine exercetur, ut pro lege, aut consuetudine sit.

Ritus est solennitas quædam, seu forma specialiter in administratione sacramentorum adhiberi solita. *Rochus Curtius* definit, esse consuetudinem, quæ sollemnitatem præbet in aliquo actu exercendo; ita, ut ubi usus disponit, circa sollemnitatem actus Ritus, seu *observantia*, dici queat. Quod si per frequentationem continuatus, & roboratus fuerit, eandem cum legitimâ consuetudine vim obtinebit. v. *Eberhard. in Lo à stylo Curia. Tuschum l. cit. Ducn. in Reg. 587.*

Forum aut *Forum* cum stylo ferè coincidit, si restringas ad iudicialia, ut nomen ipsi in fori exigere videtur. Hinc cuiusque iudicis territorium forum nuncupatur, & actiones ipsæ forenses instrumenta quoque eò pertinentia, aliqui morem & leges observari solitas in processibus judicialibus eo nomine insigniunt, ita, ut forum attendere, & tequi actores debeant, non minus quàm alias consuetudines legitimè inductas. *Suar. l. 7 c. 6.*

IX. Differunt hæc quoque *Mos, Vsu, Stylus, observantia*. *Mos* propriè est consuetudo imperfecta. *Vsu* significat actus illos quibus consuetudo formatur. *Stylus* est Curie praxis, ut modò diximus. *Observantia* propriè respicit factum, & concernit usum alicuius iudicii, aut tribunalis ut in *c. fin. de ser. & in l. præsides. r. eod.* in quibus ferie incipiunt iuxta observantiam illius iudicii, cum in illis iuribus nullum certum tempus re-

quiratur. *Decius in Rubr. de Consuet. Decianus l. 21. c. 31 Barb. ibid. Vasq. disp. 177. c. 1.*

§. 10.

De Rescriptis.

I. **R**escripta vocamus summi Pontificis literas, sive Responsta, quæ vel pro iustitiâ administrandâ, vel beneficio conferendo, aliave de causa redduntur. Multa illorum mentio in Iure Canonico est, & titulus peculiaris extat in *l. 1 Decretal. ordine tertius*. Facere jus, non generale, sed speciale inter personas, quarum interest, in materiâ particulari ex *Gorofredo tradit silv. v. Rescriptum. n. 1.* In aliis constituere legem generalem liquet ex *c. 1 dist. 19 & Glo. in c. Ex tua. V. Consultationi. de sil. presb. v. Sanch. l. 2 de Matrim. disp. 31 Laym. l. 1 Tract. 4 c. 6 §. 3 n. 13. Armilla. V. Rescriptum. Zerola Par. 1 eod.*

II. Illorum tria sunt genera. Quædam dantur contra ius commune, & propriè dicuntur privilegia, vel dispensationes, ut cum alicui plura beneficia incompatibilia conceduntur. Quædam verò dantur ad lites, & vocantur *Rescripta iustitia*, ut si Pontifex designet iudicem, qui causam cognoscat. Quædam denique *Gratiæ rescripta* vocantur, quod per illa aliquid præter ius concedatur, ut si idoneæ personæ præbenda assignetur. *Coninck de Sacram. d. 33. dub. 6.* Quod duobus modis contingit, *primò* per literas, quibus illi jus tribuitur ad beneficium vacaturum: quæ concessio dicitur *Gratia expectativa*. *Secundò* per literas, quibus mandatur, vel ordinario, vel alicui executori

cutori, ut de beneficio vacante provi-
deatur clerico, pro quo scribitur. Et
hæc vocari solent *Mandata*. De variis il-
lorum formis Corasius in paraphrasi de
benef. *Menoch. de arbitr. Casu 201 Vallens-*
is l. 1 T. 3 §. 4 Azor par. 11. §. 24.

III. Quemadmodum Papa, sic Imperator, aliique supremi Principes Rescripta edunt ad postulationes vel supplicationes subditorum. *Rescripta. C. de precib. imp. offer.* Imperatorum subinde vocantur divinæ iussiones, sacri affatus, sacra oracula, sacre formæ aut iussiones, Imperiales concessiones, & sacre literæ. Eadem licentiâ utitur Cancellaria Pontificia, Imperatorum, & Regum quibus non nisi gravatè alii principes cedent. Legati pontificii quoque & senatus Cardinalium. His inferiorum concessiones tam grandi elogio non videntur prænotandæ. *Phil. Caroli l. 2 Antiqu. Romanæ. ubi modum quoque reperies. Tuschus lit. R. Concl. 210 Azor Tom. 1 l. 5 c. 24. q. 2.*

IV. In omnibus Rescriptis faciendâ est mentio de illis, quæ movere Pontificem poterunt ad rescribendum, vel non rescribendum, vel tam facile respondendum. Quod generaliter obtinere putat *Garzias de benef. Par. 8 c. 3.* in rescriptis iustitiæ: in illis verò quæ Gratia vocantur, non nisi illorum faciendâ mentio, quæ ut exprimentur, jure & stylo Curia cautum est; quia collatio beneficii facta criminoso, exceptis, quæ inhabilitatem causant, valida est: at si obreptitiè impetrata sit iurisdicção, nullius momenti ac roboris erit processus. *c. Ex tenore. c. ad audientiam. c. super literis. c. ad aures. hoc T. Panorm. inc. Requiris. de appell. Tuschus*

Concl. Menoch. l. cit. n. 24. & sequentibus multa particularia scitu digna commemorans, quæ brevitatè studio omitimus.

V. Clausula. *Si preces veritate nitantur*, in Rescriptis Pontificiis semper subintelligitur. *c. Ex parte. c. Olim. hoc T.* In secularibus nisi expressa fuerit, irrita censentur Rescripta. *l. fin. C. de diu. refer.*

Quamobrem omnis surreptio, & obreptio cavenda erit. Cæterum obreptio committitur exprimendo falsum; surreptio autem retinendo verum, quod secundum leges manifestandum est. *Innoc. inc. Cum dilecta hoc T. Menoch. de arbitr. Casu 10. n. 9 Filliat. Tract. 10 c. 10. n. 324.*

Illi qui surreptionem obiicit, probatio incumbit. At qui falsum narravit, probare tenetur id, quod loco verè obtrusit. Utrolibet modo falsum libello insertum fuerit, beneficii concessionem ipso iure nullam efficit. *c. super his literis. c. ad aures. hoc T.* Si factum ignorantia vel errore sit, ut in dubio præsumendum, distingues. Si non obstante falsitate, quali negotio probè cognito præsumi queat verosimiliter Pontificem concessurum fuisse, Rescriptum valebit, saltem in communi forma, ut Iudex delegatus causam definiat, non quidem secundum formam Rescripti, sed secundum ordinem Iuris. *c. super literis. c. Ex insinuatione. hoc T.* Si verò Pontifex explicatâ veraciter rei qualitate, verosimiliter præsumatur non consensurus, puta, quia contra Canones postulatur, non valebit Rescriptum. *c. super literis cit.* Denique contra Rescripta Gratia, quomodocunque suspecta fuerint, remedium exceptionis cuilibet permissum est, quia habentur

pro ambitiosis. *c. Quamvis. de praben. in 6. Zerola Par. V. Rescriptum n. 4. Cacchus l. 1. Inst. T. 2. Staphil. de lu. grat. pag. 309. Tuschus Concl. 217. Salas de leg. q. 97. disp. 20. sect. 15.*

VI. Rescripta omnia stricti juris sunt, nec amplianda in dubio, sed contrahenda potius ad ius commune. *c. Causam quæ hoc T. ubi citatis pluribus. Barbosa tradit, Rescriptum ad lites restringi debere ad ius commune, atque ita intelligi, ut quàm minimum lædatur. Interpretandum præterea secundum verisimilitudinem concedentis, nec tam verba attendenda, quàm sensum. Nunquam enim censetur aliquid contra ius commune statuere Princeps, nisi disertis verbis exprimat: multò minùs derogare cuiusquam iuri jam quæsito, ut innumera mala vitentur. Ac proinde omnes clausulæ in Rescriptis expresse vel tacitè ad iuris communis terminos revocari solent. Zypæus l. 1. Respon. 4. n. 8. Gaill. l. 1. obs. 33. n. 6. Tuschus Concl. 212.*

Vnde sequitur, quod clausula Rescriptis de iustitiâ inferi solitâ, *omnesque alias causas, quas habet orator, habereque vel movere intendit*, intelligenda tantùm sit de causis, quæ pares sunt expressis, vel minores non verò aliæ impertinentes, vel maioris momenti. Pari modo clausula *Cum incidentibus, emergentibus &c.* ad ea restringitur, quæ ex causa principali manant, vel connexa sunt. *c. Sedes Apostolica. hoc T. & c. 2. eod. in 6. Zypæus Consultatione. 2. pag. 9. Menoch. de arb. l. 1. q. 45. & l. 2. Casu. 95. Comm. disp. 33. de impedim. matrim. d. 6.*

VII. Ex duobus Rescriptis ad eandem rem, vel litem obtentis posterius obviet, modo prioris in illo mentio fiat,

& primum consensu partium non fuerit impetratum. Nam ab uno tantum si fuerit impetratum nullâ prioris factâ mentione, minimè valebit. *c. Caterum hoc T.*

Prævalet etiam speciale, quamvis de generali sileatur, quantum ad ea nimirum, quæ in speciali specialiter continentur. *c. Pastoralis S. quoniam. Obtinebit etiam si speciale prius impetratum sit. Generi enim per speciem derogatur c. Generi de Reg. iur. in 6. Utumque si generale fuerit, illud quod minus videtur generale præferetur. Rebuff. in Tract. de Rescript. n. 104. Dynus & Peckus in Reg. cit. Gener. Tuschus Concl. 223.*

VIII. Non admittitur, sed pro nullo habetur Rescriptum 1. quod est contra ius, nisi illi per Rescriptum derogetur. Quod intellige, non tantùm de iure scripto & communi, sed etiam municipali, particulari & consuetudine, quando illius nulla mentio fit. Nam in eiusmodi concessionibus Princeps in nemor fuisse legum præsumitur, nolleque uno Rescripto subvertere, quæ à maioribus suis magno studio, & prudentia constituta sunt. 2. si sit contra stylum Curia: quia nemo tunc prudenter existere potest in Curia, & à Curia conscripta esse. 3. si in Rescripto iustertii lædatur, vel clausulas insolitas habeat: si careat debita solennitate: si ratum sit in loco suspecto, si sit contra utilitatem publicam. 4. si inhibeat causæ cognitionem. *c. Ex parte. hoc T.* Tunc enim suspicari licet ab alio, vel jurisignaro, vel potestatis experte confectum esse. 5. si manifestè peccet in lingua latina. *c. ad audientiam. hoc T.* intellige de Rescriptis ecclesiasticis. Principum

cipum namque secularium rescripta quantumcunque in Grammaticam peccent, valida censentur l. Imperator x. De statu hominū. Limita, ut de illis tāū, intelligatur quibus orationis sēsus corrūpitur. Denique lite pendente neutri parti fas est rescriptum impetrare. c. Inter dilectos hoc T. Vallens. §. 7. Roman. Consil. 330. las. in Rubr. C. ut lite pendente Tuschus Concl. 214. & Concl. 216. Salas Q. 97. Disp. 20. scilicet 15.

IX. Qui contra eundem in eadem causa, vel lite ad diversos Iudices impetravit rescripta, nullā in vicem mentione factā; omnibus uti non erubescens omnium commodo catere debet. c. Ex tenore, hoc T. ubi causa assignatur. Quia fraus & dolus alicui patrocinari non debent. l. Nec ex dolo. l. 3. x. De transact. c. Audivimus De collus. detegendā. Notat verò Barbosa secundum Osi: nsem, Panormitanum, & alios quosdam ad prædictam pœnam sufficere, solam diversorum rescriptorum impetrationem, & in ea fraudis actionem ut colligitur ex illis. Nos attendentes fraudē presbyteri memorati duas commissiones super eodem negotio impetrant. Nihilominus tamen contraria opinio communior & in praxi usitatior est, tunc solum incurri pœnam illam, quando impetrans diversa rescripta iisdem utitur, non verò cum uno tantum, vel neutro. Glo. 1. hic & clarius Glo. 3. in c. ceterum. De Resor.

X. Rescriptum ab excommunicato obentum ipso iure nullum esse ex c. 1. De reser. in 6. manifestum est. Sed an de rescriptis non tantum Papæ, sed ordinariorum quoque intelligendum sit, dubitatur? affirmativæ opinioni textus favor,

& Glossa. Navarrus in m. lib. 4. Const. 44. n. 4. probabile cenet, nunquam habu. locum in rescriptis ordinariorum, vel certè defuisse locum habere in illis per delictum; tum per clementinam 2. De off. ordin. quatenus habet, impetrationem beneficii factam à Papa, vel legato illius sine mentione beneficii prius obtenti esse surreptitiam, & ipso iure nullam; non autem collationem ab ordinario factam tum quia non videtur eadem ratio de impetratione rescripta Pontifice factā, & impetratione factā ab ordinario; quia facilius subreptitur Papæ & Principi pluribus occupato, quàm ordinario paucioribus intento; tum quia nec Ioannes monachus, nec alii commentantes in c. citatum faciunt mentionem de nullitate gratiæ, vel rescripti ab ordinario obtenti propter excommunicationem; tum quia de stylo Curie inseritur literis Apostolicis clausula illa, per quam tollitur is effectus excommunicationis, & ad eod quidem, ut si non ponatur, subintelligenda sit: tum quod appellatione verbi rescripti generaliter in iure prolatis solum Apostol. Imperiale, aut regi ū includitur, ut colligere est ex T. De rescriptis tam Decretalium, quàm sexti, & Clement. & ex l. Rescripta. l. quoties C. de precib. imp. & offer. & l. fin. C. si con. ius, vel utilitatem publicam: tum quia rescripta Principum faciunt ius, etiam quoad alios, quàm nominatos in similibus casibus non verò rescripta inferiorum, ut post Ioann. Andr. tradit Felinus in Rubr. De reser. n. 1. Denique Archid. tenet valdè seriò, c. 1. de quo agitur, non comprehendit, excommunicatum occultum sed tantummodò publicum, quamvis contrariū ibidem teneat communis, Ita Nav.

Quæ supersunt de rescriptis ad beneficia potissimum, quia penè nullus illorum in Germaniâ nostrâ usus est, omitimus, & lectori remittimus ad *Menochium de arbitrar. Casu 201 & seq. Azor. par. 2. l. 7. c. 32 & seq. Zypæus Consultat. l. De rescriptis.*

§. II.

De Regulis Cancellaria Apostolica.

I. Innocentius VIII. Anno salutis 1484. tricesimo die mensis Augusti reservationes quasdam beneficiorum, & Dignitatum Ecclesiasticarum, Constitutiones item, & regulas præscripsit, publicavitque per Rodericum Episcopum Portuensem S. R. E. Vice Cancellarium, quæ appellatæ sunt regulæ Cancellariæ Apostolicæ, quia secundum illas iudicandum est omnibus, ad quos eiusmodi causæ & negotia pertinent in Curia, seu Cancellaria Pontificia. Temporales esse, & ad vitam Papæ, qui eas fecit, durate, monet *Gemin. Consil. 93.* An autem reservatio quoque expiret, inter DD. ambiguum est. *V. Tuschum Concl. 97.*

II. Numero septuaginta tres sunt, quas olim interpretandas suscepit Alphonsus Sotto, recens verò Ioannes à Choki. & Iuris Leodiensis. Illis adduntur quædam Iulii II. Clem. VII. Pauli III. & Pauli V. auctoritate omnibus & SS. Theol. & iurisque iuris candidatis apprimè commendat *Sigis. Vorburg. in parat. suis.* Usus tamen non magnus, nec fructus nisi apud illos est, qui in Cancellaria Romana a Curia causas sunt.

III. Quam auctoritatem habeant in dubio est. Sapere naturam legis, & obligare, dicent curiales, & affirmat *Zerolap. l. V. Regule.* expiret tamen mortuo Papa. Idem de rotæ decisionibus docet, facere opinionem communem, quod rerum, & iurium peritis nemo facile persuadebit. Alii malunt vocare constitutiones generales derogatorias, quod non magni interest, si de re ipsa constet, quandam videlicet illis obligandi vim inesse. *Salas Q. 92. Disp. 12. Tanner. II, D. 5. Q. 3. n. 106.*

Nota. Quamvis mortuo Papa expirent, per successores tamen cum eisdem qualitatibus renovantur, & peragantur. *Barb. l. 2. vot. decis. 43.*

IV. Prædictas regulas non obligare ad peccatum in foro conscientie ex *Baldello* tradit *Escobar in Theologia Morali pag. 59.* Ex quo inferitur, donationem inter vivos ab Episcopo factam intra viginti dies ante obitum valere in foro conscientie, quamvis per Regulam Cancellariæ nulla sit in foro externo. Quod præter alios etiam *Diana sætetur Par. 1. Tract. 10. Resol. 43.*

§. II.

De Canonibus Apostolorum.

I. AB Apostolis Canones aliquos ad morum disciplinam conditos, & posteris relictos esse communis DD. Catholicorum sensus est. De tempore non omnino liquet. Factum in Concilio Ierosolymis habito *Actor. 15. ex Clementis Romani* verbis colligi videtur *l. 6. Constitut.*

tit. c. 12. Remansimus, inquit, pluribus diebus Ierosolymis, conquirentes una, qua ad communem utilitatem ac correctionem sperabant. Sophronius autem in homilia de agone Petri & Pauli conditos putat illis quindecim diebus, quibus apud Petrum mansisse se Paulus scribit ad Galat. I. v. 18. Pamphilus martyr non Ierosolymis, sed Antiochia contigisse vult. A qua opinione non abhorret Innocentius I. epistola 18. sed quia nihil certius sperare licet, admodum probabile censeo, in eâ synodo, quæ Act. 15. describitur, plura in medium prolata esse, quæ postmodum in certa capita, seu Canones redacta sint. V. Lorin. in cit. c. 15. ad Gualter. Chronolog. seculo 1. pag. 12.

II. De numero quoque magna Doctorum, & opinionum varietas est, ut videre licet apud Gratianum d. st. 16. Barbosa ibidem. Baronium Anno Christi 1102. n. 6. Bellarm. l. 2. de Pontifice c. 27. Furrianus l. 1. Constitut. c. 32. Barthol. Caranza summa sub init. Francisc. Longum à Coriolano in summa Conciliorum initio. Sigismund. Vorburg in Rudim. Iuris Canonici pag. 79. Ex quibus colligitur, Canones Apostolorum 8, ut passim numerantur, non esse ab ipsis Apostolis scripto traditos, & relictos, eaque propter inter apocrypha à Celasio Papa numerantur dist. 15. c. sancta Romana. Imò illorum aliqui nullius Catholici auctoris videntur, ut sexagesimus quintus & ultimus, ubi ieiunium diei sabbathi prohibetur, & sacrorum librorum Canon mutilus proponitur. Bellarm. l. de scriptor. Eccles. de S. Clem. Romano.

3. Leo IX. Papa in c. 3. dist. 16. apud Gratianum, quinquaginta Canones tantum agnoscit, qui numerus etiam apud Dionysium exiguum reperitur, à quo ex græ-

co in latinum translati sunt. De illis, & reliquis supradictis excipiendo sexagesimum quintum, ac postremum, Baronius ad annum Christi centesimum secundum affirmat ab Ecclesia probatos, & pro authenticis habendos esse: illorum doctrinam mansisse ex traditione Apostolica, & in quinquaginta Dionysii Canonibus nihil reperiri, quod Apostolicam traditionem non redoleat, quicquid de aliis sit.

De iisdem loqui Isidorus in c. 4. dist. 16. censeo, cum iuxta Glossæ mentem tribus rationibus probat Canones Apostolorum recipiendos esse. Primò, quia plures eos receperunt. Secundò, quia SS. Patres eorum sententias confirmaverunt, & eas inter Canonicas Constitutiones poluerunt. Tertio, quia positi sunt, & inserti in Breviario, in quo Decreta diversorum Conciliorum posita sunt, quod factum fuit à Clemente usque ad Silvestrum. De aliis verò, id est, supposititiis, vel hæreticorum malitia corruptis, cum c. l. eiusd. dist. negat, SS. Patres assensum illis præbuisse.

IV. Extant prædicti Canones apud Zonaram, quem latinitate donavit Quintianus Hædus in Vniuersitate Parisiensi professor, & Bartholomæus Caranza, qui præfatus se octoginta quinque Canones numeraturum, ex græcis & latinis Codicibus, non nisi octoginta quatuor exhibet. Nec plures apud Gentianum Harueum reperiuntur. Est autem ommissus quadagesimus nonus, qui sic habet, Si quis Episcopus, aut presbyter iuxta præceptum Domini non baptizauerit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, sed in tribus sine initio principis, aut in tribus plius, aut in tribus paractis, abiciatur.

ciatur. V. tom. I. Concil. Bini pag. 5. *summam*
Conciliorum Coriolani pag. 123.

S. 13.

De Canonibus pœnitentialibus.

I. **C**ANONES pœnitentiales in fine Decreti leguntur quadraginta septem ex variis iuribus collecti, quibus præcipuè tempus pœnitendi præfigitur, *exempli gratia. Si presbyter fornicatus fuerit, decem annis pœnitentiam agat. Item, qui uxorem duxerit adulterio pollutam, annis quinque. Qui votum simplex violaverit, totidem annis.*

II. Instruuntur ibidem Confessarii, quâ discretionem prædictis Canonibus uti debeant, eorumque iudicio res tota committitur propter disparem pœnitentiû conditionem, virium imbecillitatem, aliasque circumstantias. Hodie non esse pœnas secundum istos Canones præscribendas, utpote longo non usu abolitos notat *Reginaldus & alii*. Nam si *exempli causa*, pro unâ fornicatione decem annis pœnitentia agenda sit quod anni debentur illi, qui toto vitæ suæ tempore in concubinato vixit: plures nimirum, quâ cursus vitæ longissimus contineat. *Navar. in c. falsas de pœn. dist. 5. & Henric. l. 2. c. 22.* pro toto externo constitutos fuisse arbitrari, idque propter scandalum offensionis publicæ, & periculum revelandæ confessionis.

III. Serviunt nihilominus 1. ut suspiciamus maiorum nostrorum zelam ac pietatem, 2. ut nostræ nos pudeat ignaviæ, & accediæ, 3. ut subinde magni peccatores extimulentur propositis pœnis, quas commeterunt, quarque merito im-

poni possent, si Ecclesia iure suo uti vellet.

IV. Si causam quæris, cur ab antiquo rigore Ecclesia remiserit, plures assignari possunt. *Primum* quidem, quia cum tempore, & fidelium numero crevit peccantiû, & peccatorum numerus. *Secundò*, quia per Ordines Regularium obteuta sunt multa privilegia, & relaxationes. *Tertio* Varietas opinionum invaluit, aliis laxam manicam, aliis strictam commendantibus. *Quarto* persuasio quorundam pœnitentiam non obligari se ad acceptandam pœnitentiam à Confessario iniunctam, modò paratus sis in purgatorio luere. Quam opinionem ante hac etiam Theologi quidam professi sunt. *Scotus in 4. d. 18. q. 1. art. 1. Gabr. ibid. q. 1. a. 1. & dist. 16 art. 3. dub. 5. Medina tract. 2. q. 45. Silv. v. Confessio q. 25. licet in q. 6. contrarium videatur sentire. Arm. v. Confessio §. 29. Nav. c. 26. nu. 20. Ostiens. & Pan. in c. significavit. Depœn. & remiss. Peltanus in tract. de satisfact. Dixi antehac ita sensisse quosdam, quod contrariû hoc tempore tantum non de fide creditur esse. V. *Suar. IV. D. 38. sect. 7. De Sacram. Pœnit.* Denique ex Indulgentiis tam multis, leves, & improbi homines occasionem sumant omnem pœnam declinandi, & per iteratam confessionem ac communionem inane nomen sanctitatis aucupandi. Serpit enim hodie, ut *S. Bernar. loquitur serm. 33. super Cant.* putrida tabes hypocrisis per omne corpus Ecclesiæ, & quo tolerantius, eò desperatius. V. *summam Raym. pag. 552. Chapeville de Cas. refer. c. 12. pag. 111. Reginald. de prud. Confess. p. 376 Navar. in c. Falsis. De pœnit. Dist. 5. & Manual. c. 26. n. 17.**

S. 14. De

§. 14.

De fictione iuris.

I. Fictio iuris eo fine inventa est, ut suppleat id, in quo desideratur facti veritas: ac proinde definitur *Legis adversus veritatem in re possibili ex iustâ causâ dispositio. Vel, eius, quod est possibile, contra veritatem pro veritate assumptio.* Exempli gratia. Titius nunquam malus fuisse censetur, quia ferè mores suos cortexit. Item, Caius hæres à puncto mortis testatoris, dominus honorum exitisse fingitur, quamvis nondum adierit hæreditatem. Item, cum maior pars communitalis consensit, tota communitas consentisse reputatur. *Bartol. in l. si is, qui pro emptore* π. *De Usucap. Alciatus tract. præsumpt. P. 3 Ostien. in Rubrica. De præsumpt.*

II. Inter Fictionem iuris, & Præsumptionem differentia est 1. quia Fictio iuris tantum operatur, quantum veritas; præsumptio autem in dubio manet, tamen si eatenus habeatur Veritatis comes, quatenus in contrarium nulla apparet probatio. 2. Fictio iuris est super certo; præsumptio iuris super incerto. *Glo. in l. u. nic. §. accedit. De rei ux. act.* 3. Contra fictionem iuris non admittitur probatio; sed contra præsumptionem admittitur. 4. Fictio tantum operatur, quantum Veritas; quod præsumptioni per se, non convenit. Idcirco vigilantia opus est, ne quæ sub specie veritatis Fictio decipiat. Nam circa idem duæ fictiones non admittuntur. *Bart. in l. si is qui* π. *De solut. Decius in π. si verum petatur. l. singularia n. 6. Wesenbec. li. 2. T. 3. cir. fin.*

III. Fictio ad solam legem pertinet, nec subiecta est arbitrio contrahentium. *l. si forte* π. *De Castr. pecul. Imola Consil. 149.* Neque enim privato cuiquam adhibere fictionem licet, nisi ius permittat, & quasi præeat, quemadmodum vides in stipulatione Aquiliana *l. 18. π. De acceptilat.* & quibusdam aliis casibus, ubi lex stipulationem fingit, vel hypothecam. *l. un. §. 1. C. de rei ux. act.* Quomodo autem in Canonibus interdum Fictio usurpetur, exempla suppeditat *Glossa in c. Ferrum. Dist. 50.* ubi dicit, hominem convertum à vitâ improbâ fingi à iure, & præsumi quasi novum & recens baptizatum, de quo amplius infra. π. v.

IV. Fictio legis naturam imitatur, & eodem effectus habet. *l. adoptio* π. *De Adopt.* Quocirca ut naturaliter quis filium, ad tempus aut sub conditione habere nequit, ita nec eundem emancipare, aut adoptare in diem potest; sed absque omnium limitatione temporis facienda emancipatio & adoptio est. *l. si tibi. eod. Barb. axiom. 97.*

Fieri tamen nequit, ut Ficti natura, & veritate potentior sit. *l. filio quem* π. *De lib. & posth.* quin potius contra veritatem (re ipsa existentem) nititur, ut ex data definitione liquet, quamvis in casu ficto tantum operetur, quantum veritas in vero, *Andr. Gaill. l. 2. Observ. 127. nu. 6. Peck. in Reg. Ratihabitionem. De Reg. Jur. in 6.* Limita, nisi ipsa veritas requiratur, per *Decium in Reg. Omnia ferè 153.*

V. Tum à Canone, quam à lege Fictionem reperiri per omnia Prædicamenta Aristotelis, eleganter ostendit *Nicolaus Eberhardus in loco. De vi fictionis*, ut patebit singula perillustranti,

Primo

Primo, de substantia exemplum est Matth. 11. v. 14. Ipse (Ioannes Baptista) est Elias, qui venturus est. c. *Queritur* 22. q. 2. Item in l. Titius testamento. De lib. & posth. fingitur non natus, qui natus est.

Secundo de quantitate Marci 10. v. 43. Quicumque voluerit esse maior, erit Minister. c. *Diaconi* dist. 93. secundum leges autem fingunt subinde, aliquid esse plus ratione temporis. *Instit. de act. non. §. plus autem.* Fingunt etiam plus solvi. cum nihil debetur; & minus solvi, cum nihil solvitur. l. *minus solutum.* De verb. signif.

Tercio de qualitate exemplum habes in c. *ferrum* dist. 50. ubi post peractam poenitentiam, & in melius mutatis moribus criminolus fingitur non criminolus. Iure Civili autem subinde lex fingit esse purum, quod est conditionatum & è conuerso, quod conditionatum est, purum esse. §. *impossibilitas* *Instit. de hered. instituendis.*

Quarto de relatione Luca 2. v. 48. Ego & Pater tuus dolentes querebamus te. Vbi Iosephus qui pater non erat, fingitur esse pater, & habetur transumptivè in c. *Institutum* 27. q. 2. secundum leges autem interdum fingitur esse filius, qui non est, & econtra, cum talis per sententiam declaratur. l. 1. §. *fin.* & l. *sequ.* De liberis exhibendis & l. *ingenuum.* De statu Iudicum.

Quinto de Categoria ubi, quod locum significat, exemplum est in c. *Mutationes* 7. q. 1. ubi ad alium Episcopatum translatus fingitur adhuc in priore loco esse, in quo revera tamen non est. Iure Civili non raro fingitur esse praesens quoad commodum suum, vel incommodum, ut patet in exemplo absentis Reipub. causa, & corruptum: sed plenissime in fictione

possimiiii, & legis Corneliae. Nam iuxta priorem qui captus ab hoste in civitatem revertitur, nunquam abfuisse fingitur: iuxta posteriorem verò, mortuus in captivitate apud hostes in civitate mortem obiisse fingitur. l. *Cornelia.* De testam. *Instit. Quib. mod. in patria potest. §. si ab hostibus.* Dynus in Reg sine possessione De Reg. Iur. in 6. n. 14.

Sexto de quando, seu tempore non ratio fingitur aliquid eo tempore esse, quod non est. c. *periculosè.* De panit. dist. 1. ubi homicidio cum patrat, praesens esse fingitur, qui consulit illud, vel mandavit. In Iure Civili exemplum habes in actu conditionali, qui sortitur effectum ex tanta conditione, & tamen quia conditio retrahitur fingitur dudum antea fuisse. l. *si quod pendente.* De peric. & comm. rei vendita.

Septimo de actione exemplum extat in c. *Quarta.* De sent. excom. ubi violentas manus in clericum finguntur iniicere, qui consentiunt in percussione, nec obviam laborant, cum possunt. In legibus autem saepe illi tribuitur actio, qui procul distans procuratorem constituit. l. *licet.* De iud. Item aliquando fingunt eum, qui tacet loqui, ut in tacitis stipulationibus: & vicissim non loqui, qui loquitur, ut cum aliud dixit, quam voluit. l. *In ambiguo.* De reb. dub.

Octavo de passione fictio interdum dicit illum pati, qui nihil patitur: & econtra non pati, qui revera patitur. c. *proposito.* & seq. 32. q. 5. leges autem fingunt patri illatam iniuriam esse cum filio illata est. §. *patitur.* *Instit. de iniur.* Similiter domino iniuria facta censetur, quando servis facta est.

Nono

Noro, quod prædicamentum *Situs* at-
tinet, in *c. Nervi testicularum* & *c. duo mala*
dist. 13. fingitur perplexitas esse, ubi non
est. Secundum leges verò in præscriptio-
ne non currente adversus minores. Nam
fingitur stare, & esse in pendentia. *l. fin. c.*
quib. ex causis maiores in integ. rest. Similiter
præscriptio aliquando currere, aliquan-
do dormire fingitur. *c. Cum non liceat. ex*
transmissa de præscriptionibus.

Decimo, denique de habitu exemplum
est in *c. lex continentia D. 31.* & in *c. vxoratus*
De convers. coniug. Vbi coniugatus
fingitur non habere vxorem. Leges au-
tem subinde interpretantur eum habere
qui non habet. *l. Qui actionum. n. De Reg.*
Iur. idem habere possessionem, qui caret
illa, ut cum ab ea advocari potest. l. nemo
inn. Glo. v. de acquir. poss. Præterea non ha-
bere dominium, aut rem, cui pretium
deest, vel qui tantundem est præstaturus.
l. plane n. De l. 2. v. Azor. in summa.

§. 15.

De præsumptione.

I. Præsumptio est cognitio ex circumstan-
tiis resultans. *c. ex studiis de præsumptio-*
ne. ubi conversatio in adolescentia dici-
tur facere præsumptionem pro senectute.
Melius ita definitur. Est coniectura proba-
bilis ex certo aliquo signo proveniens ad as-
truendam rei dubia fidem. Dicitur *c. Coniectura*
probabilis, ut distinguatur à suspitione le-
vi, & iudicio temerario, de qua accuratè
agit *Domin. Soto lib. 3. de iust. Q. 4. art. 3.* Di-
citur *2. ex certo signo proveniens,* non quòd
in omni eventu veritatis respondeat, sed
quia ut plurimum, iuxta materiam &
qualitatem rei, de qua præsumitur vel su-
per certo, intellige determinato. Dicitur
3. ad astruendam rei dubia fidem, quia semper

pro obiecto habet veritatem dubiam
in quo à fictione differt, ut *§. præ. n. 2.*
diximus.

Illustrè & singulare exemplum in fa-
ctog alomonis cernitur, qui ex verbis
affectu materno prolatis colligit mulie-
rem illa profertentem infantis, de quo
litigabatur, matrem esse. *l. 3. Reg. c. 3. c. af-*
ferre mihi De præsumpt. Rubr. n. De probat. &
præsumpt. Panormi. in c. is qui de sponsal. Angel.
v. Præsumptio & alii summi. Casus. l. 4. T.
13. Vallens. l. 2. T. 23. Tuschus Concl. 109.

II. Dividitur primo acti suspicio, in
levem, seu temerariam, & probabilem.
Temeraria est iudicium mentis ex con-
iectura, seu signo patum probabili natu-
ideoque à nobis & à iure reicitur. *c. In-*
quisitionis De sentent. excomm. Nec quen-
quam ex tali præsumptione iudicandam
esse, statuit Pontifex *c. primo semper 2. Q. 1.*
Probabilis præsumptio è contra proba-
bili fundamento, seu coniectura nititur,
in quo tamen secundum magis, & minus
varietas fit. Vnde aliqui dividunt in ve-
hementem, seu violentam, & non vio-
lentam. *Tholos. 48. c. 11. Tusch. Copel.*
617.

Dividitur secundo in eam quæ hominis
& eam quæ iuris est, de illa modo dixi-
mus, hæc in ipso iure invenitur, & du-
plex assignatur, alia iuristarum, alia iu-
ris & de iure. Præsumptio iuris tantum
dicitur, quando ius in re dubia aliquid
præsumit, nihil constituendo quod pro
iure habeatur: eiusmodi est præsumptio
factæ solutionis ex chirographo cancel-
lato. *l. si chirographum 2. 4. n. De probat.* illa
item, quæ præsumitur, eum in adolescen-
tia probis fuit moribus, etiam in senectute
probum esse, & è contra *c. ex studiis c.*

F

man-

mandata. c. Cum in iuventute hoc T. Præsumptio Iuris & de jure est, cum lex, aut Canon ita aliquid præsumit, ut super tali præsumptione jus firmum statuatur, eamque pro veritate habeat, juris vocatur, quoniam à jure introducta est; de jure, quia super tali præsumptione lex inducit firmum jus, & pro ipsa veritate habet, ita ut non admittat contrariam probationem, quemadmodum admittit præsumptio Iuris tantum. Tales sunt, quæ extant in l. antiqua. C. ad S. C. Velleianum. in l. fin. C. ad Macedonianum. l. fin. circa initium. C. arbitrium tutela Panorm. in c. Quanto hoc T. Guido Papa de præsumpt. n. 6 VVesenbec. l. 22. Dig. F. 3 n. 13. Eberh. in Loco à Verosimil. n. 8 S. lv. V. Præsumpt. Carbo l. 6. delegib. c. 14. Salus eod. disp. 10. sect. 4.

III. Præsumptionum causæ variæ ac multiplices sunt, à Naturâ rerum personarum, qualitate negotiorum, pretio, fama, factis. Item loco, tempore, ætate, statu, conditione, ac similibus. Quarum causæ naturales sunt, plus virium habent, quoniam maior illarum cum eiusmodi origine connexio. §. sed naturalia π. de iure natur. Accedunt propiùs, quæ ex innatis affectibus manant, qualis est amor parentum erga filios. Nam pro certo habentur filios à parentibus amari, ita, ut nihil contra eos mali exequi velint. l. consilio π. de curator. furiosis dand. i. nec in ea lege π. ad l. Iuliam. de adult. sed quia per veritatem elidi possunt, cum non repugnet contrarium fieri, inventique sint, qui naturalis, & innatæ benevolentia oblitto liberos trucidarint. C. ad l. Pomp. de parric. l. 3. & 4. idcirco tam diu creditur prædictis præsumptionibus, donec contrarium appareat: quo obtento quemad-

modum orto sole tenebræ, sic luce veritatis accensa dubiæ mentis contecturæ & præsumptiones occidunt. Card. Tuschus Conclus. 610 & 617.

A famâ profectas iudex accurate examinabit, neque ut sufficienter ad probandum admitet, c. si testes omnes §. sed etiam q. 3. nisi fama publica, & aliis adminiculis fulta fuerit. c. Tertio loco de præsumpt. Roderic. Tom. iv. T. 17 c. 5 & seq.

Violenta præsumptio plenam fidem facere potest, qualis est, mulierem gravidam deprehendere, à qua maritus integro anno absuit, de quare alibi prolixius. Alciatum Guido Papa.

Iam verò præsumptio, quæ Iuris dicitur, liquidissima probatio censetur. l. licet Imperator. π. de legat. c. Cum dilecti. De donat. nisi contrarium exorta veritas doceat. Hæc enim, undecunque allata, uti diximus, præsumptio cadit. l. pen. §. mulier. π. de probat. Menoch. de præsumpt. c. 40. specul. in Rubr. eod. VVesenb. l. 27. T. 3. Carbo l. cit. qui etiam in decem prædicamentis locum esse præsumptionibus per inductionem probat, eo fere modo, quo nos de fictione in præc. §.

IV. Præsumptio Iuris, & de jure regulariter non admittit probationem in contrarium c. Is qui fidem. de sponsal. Card. Tuschus concl. 614. Quod Azor. l. 4. Cod. §. 19. exemplis de i. clarat. Nam primò si tutor in Inventario, confiteatur de substantia pupilli, postea non audietur, nec licet illi contrarium probare. Secundò si filius fam. miles ac ceperit pecuniam mutuo, præsumitur in castrenses causas accepisse, adeoque cessat Macedonianum. Tertio si mulier in instrumento publicè confecto & tribus testibus signato confessa sit, se

ob peo.

ob pecuniam intercessisse, præsumitur accepisse pecuniam, & negatur illi Velleianum. *Quartò* in ultima voluntate si mulier in puerperio obeat, quæ instituerat natos filios hæredes, præsumitur etiam instituisse illum, in cuius partu mortua est: ac proinde non admittitur actio contra ipsius testamentum.

His tamen non obstantibus probatio in contrarium admittitur. *Primò* per confessionem illius, pro quo militat præsumptio, siue ea confessio sit iudicialis, siue extraiudicialis, modò testibus roboretur, vel iam sit probata, quoniam de ea scriptum extat. *Glo. sing. in §. aliud quoque Auth. de equal. dot. v. Cottam in Memorial. p. 165.* *Secundò*, præsumptio iuris & de iure est pro sententia, quæ transit in rem iudicatam, confessio tamen illius, qui eam obtinuit, prævalet, & extinguit illam. *Innoc. in c. Quia plerumq. de imm. Eccl.* *Tertiò*, admittit contrariam probationem non solum per quinque testes, sed etiam per duos, aut tres legales. *Quartò*, cum certæ qualitates, & circumstantiæ requirantur ad præsumptionem iuris, & de iure, deficientibus illis licet excipere adversum eas. *Quinto*, contra tales præsumptiones prævalet notorium, & evidentia facti, modò permanens sit, & allegetur. *Plura Socinus in Reg. 314 Panorm. in c. Quia verosimile hab. T. Alciatus par. 2 de præsumptionib. num 5 Carbol. 6 de leg. disp. 14 Vallens. l. 2 T. 23 §. 4 Tabiena V. præsumptio.*

V. Præsumptio iuris, quam lex pro veritate acceperat, donec contrarium probetur, probandi laborem & onus in adversarium reicit. *c. Ex insinuatione. de procurat. cumque gravat durioribus pro-*

bationibus. Nam qui præsumptionem sibi contrariam patitur, ut validissimis illam rationibus repellere debet. *Lult. iun. Glo. x. quod metus causa. Abb. inc. cit. Quia verosimile hoc T. Notabili* unde colligimus præsumptionem, de quâ loquimur fortio-rem censere quam sit semiplena probatio, quæ probandi onus non imponit adversario. Adde, quia usque ad contrarii probationem pro veritate habetur nulla iuramentum suppletorium exigendi necessitas est, quam vis illam pro se habens ad maiorem cautelam & securitatem deferre queat. *V. Vesenbec. l. cit. num. 15 Tholos. l. 48 c. 11 Mysing. Centur. 5 obs. 68 Vall. l. cit. n. 21.* admonens, de levi præsumptione, non esse idem affirmandum, nec ab ea onus probandi in adversarium conici posse. *Menoch. l. 1 de præsumpt. q. 82.*

VI. In eventu, quo plures præsumptiones concurrunt, debilior à fortiori eliditur. *l. Divus. x. de in integr. rest.* quemadmodum coniectura potentior infirmiore opprimit. Nec interest, si utraque iuris sit, vel una tantum, cui societur altera, quæ sit ab homine, semper enim prævalet fortior. *arg. l. Lucius 93 §. questum. x. de legatis.* ubi masculinum ex legis dispositione concipit femininum, & tamen ea dispositio non attenditur, quando de contraria testatoris voluntate certitudo habetur. *Bald. Consil. 398 surd. Consil. 80 Castr. cons. 26 l. 2 alex. cons. 54 l. 7 Dec. cons. 470 Tuschus Concl. 613.*

Pari jure præsumptio specialis generalem extinguit, & præponderat. Quæ autem in particulari censenda sit validior, aut potentior præsumptio, difficile est generalibus regulis decidere; sed pru-

denti iudicio determinandum relinquunt. *Sanorm. in c. Cum inter. de elect. surd. cons. 112* Tuschus lo. cit. ubi notat præsumptionem quæ inest à naturâ, censeri fortio-rem illâ quæ inest à casu, vel accidente. Ideo bona fama prævalet malæ, quando in concursu æqualiter sunt factæ proba- tiones. *Bald. Consil. 398. n. 4.*

Item fortiores esse præsumptiones, quæ habent pro se prohibitionem iuris vel pœnam. Ideo si concurrant promissio & prohibitio, prævalet præsumptio, quæ nocet, *Ang. Arz. Consil. 15.* Similiter eas, quæ tendunt ad tollendam donationem, fraudem ac dolum. *Alex. Consil. 18. l. 3.*

VII. Alias regulas *Alciatus tradit in Tract. de præsumpt.* quas operæ pretium iudico plenioris doctrinæ causa adiungere.

Prima est, mutatio non præsumitur, quæ mutare est quid contingens, qualia non præsumuntur. *Gloss. in l. si vero. §. qui pro rei qualitate & qui satisfacere cog.* Hinc natum est illud vulgò notum, *semel malus, semper malus,* intellige in eodem genere mali. Imò de aliis quoque præsumi subinde potest propter connexionem, quam inter se vitia habent: & sic in *Can. si gens Anglorum dist. 56.* ex unâ specie delicti paterni præsumitur, filios & posteros quoque corruptos fore. Hoc tamen non procedit in delictis, quæ vel emendatione tolluntur, vel per ætatem & naturam alterantur, cuius generis amor, & libido censetur. *V. Roderic. Tom. 11 q. 13 ar. 3.*

Secunda Regula. Semper facienda est præsumptio in meliorem partem. *c. Estote misericordes. de Reg. Iur.* ubi Beda nihil aliud præcipi dicit, nisi ut ea facta, quæ dubi-

um est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretentur. Unde sequitur eum, qui semel bonus fuit, semper præsumi bonum. Quod tamen limitatur quinque modis per *Felinum in c. Cum in iure. de off. deleg. 1.* quando agitur de præiudicio tertii. 2. cum de salute animæ agitur. 3. si ex actibus præcedentibus coniectura doli emergat. 4. si aliquando malus fuerit. 5. si agatur de aliquo promovendo. Nam vitæ integritas & requisita ad dignitates & officia non præsumenda sed probanda sunt. *Cardin. in Clem. 1 de concess. præben.*

Tertia ex præteritis præsumitur circa futura. *c. Mandata de præsumpt.* & conversatio in adolescentia facit præsumptionem de senectute. *c. Ex studio eod.* Nec incongruè cognati Ioan. Bapt. de eodem admirantes interrogabant *Luca 1. v. 66.* Quis putas puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo, intellige in signis & portentis insolitis.

Ex his ita generaliter allatis plurima eliciuntur particularia, quæ diligens Lector apud eundem Alciatum inveniet. Nobis enim non licet esse plus nimio verbe sis. *V. summ. in v. iudicium, Coniectura suspicio, indicia, Præsumptio. Barbof. in T. de Præsumpt.*

VIII. Quærunt aliqui, ob quas causas in iure admittantur præsumptiones, quæ propter incertitudinem, & periculum errandi potius excludendæ & damnandæ, quam admittendæ videntur? Quæ potissimum assignari causæ possunt. Una est iudicii puritas, quæ non admittendo præsumptionem periclitaretur. *verbi gratia.* Duo sponsi in copula deprehensi sunt, iure antiquo præsumitur affectu mari-

matrimoniali factum esse, adeoque illos in matrimonium consensisse. *c. Is qui fidem de desponsat.* Vnde enim hoc præsumendum, vel illos graviter peccasse. In hoc autem periculum est, ne prædictis sponsis iniuria fiat, cum fieri possit, ut se maritali affectu cognoverint. Et hæc vocatur præsumptio facti. Altera causa est, tam iudicii, quam scientiæ securitas. Cuius, *exempli gratia*, ante legitimam ætatem in ordine Religioso professionem edidit, valida est (ex natura rei) si in plena deliberatione voventis, aliisque requisitis præter ætatem nullus defectus erat. Irritat nihilominus lex Canonica. *Conc. Tr. Sess. 25 c. 15.* præsumens exiis, quæ frequentius accidunt, defuisse plenam deliberationem: quia hoc conducit ad tranquillitatem ipsius voventis, tum ad certitudinem iudiciorum, ut unam eamque certam regulam in eiusmodi casibus sequi possint. Hæc præsumptio securitatis vocari potest: alii malunt appellare moralis periculi. *Barb. in Prætermis. in c. Is qui fidem, de desponsat.*

IX. Quæ præsumptio & quando allegari possit in iudicio, *Menochius de præsumpt. pt. 1. l. 1. q. 48* & ex illo *Vallensis tradit § 6* Equidem, quæ iuris, & de iure est, nunquam allegatur, quia iudex illam velit, nolit, sequi debet. Quæ juris tantum est, & ex facto proptio nata allegatur: quæ autem ex facto adversarii oritur, vel circa eius factum versatur, non nisi inde fructus speretur, alleganda est. Denique hominis præsumptio, cum planè ignota iudici sit, necessariò proferri & allegari debet. *Card. Tuschus Concl. 635.* ubi etiam monet, ex solis præsumptionibus neminem ad ordinaria pœnam condemnari

dum esse, nisi in criminibus atrocioribus qualia censentur *Assassini, læsæ maiestatis, Simoniz, & similia.*

§. 16.

De æquitate iuris.

I. **Æ**QUITAS, seu *tribixeta* vocatur moderatio iuris, mitigatio legum ius temperatum, æquitas, quæ ex iure multum remittat, ut apparet in edictis Prætorum. Quid enim aliud est, restituere in integrum, quàm laxare scripti iuris rigorem? Laxare dico, non per dispensationem, sed benignam interpretationem. *A Iodoco Damhaudero cap. ult. Practica crimin. ita definitur, Æquitas est temperata iustitia cum dulcedine & misericordia, facta consideratione diligentis, & discretione circumstantiarum,* de qua Salomon, *Noli esse iustus multum. Eccl. 7 v. 17 l. quod si Ephesi. π. de eo, quod certo loco. c. Disciplina. c. Omnis. dist. 45* Et melius est de misericordia, quàm severitate reddere rationem. *c. allegant 26 q. 7 Panorm. in c. Iurgantium. de sent. & re iud. n. 1 Decius in π. Si certum petatur. si tibi pecuniam. num. 6.*

Quamobrem suprema tribunalia quoque, teste *Budeo, in Pand. init.* interdum non modo iuris præscriptum, sed ne suarum quidem sententiarum præiudicia sequuntur, prægravante æqui bonique lance, in perpendendis temporum, personarum, locorum, & aliis qualitatibus: Proinde Aristoteles uno verbo *ἐπιεικεία* appellat, quod nostri æquum, & bonum dicunt. *A Navarro in Rubr. de iudic. de finitur, iustitia reddens ius, contra vel præter verba legis.* Vnde sequitur, iudicibus qui-

dem plurimum esse necessariam & propriam in casibus dubiis, privatis tamen permissam esse, si non in quibuslibet, saltem iis, quæ manifesta videntur, & morâ non patiuntur. Nam qui iudicio & prudentia valet, iudicare & interpretari poterit legem in hoc illove casu non obligare, vel propter intentionem legislatoris, vel damnum inde secururum, aliasque circumstantias, cum quibus non consistit obligatio. *ἐπιεικία* enim species est, seu pars interpretationis, quæ veluti commune quid latius patet. Omnis enim æquitas interpretatio est, sed non omnis interpretatio æquitas, seu *ἐπιεικία* Caiet. 2. 2. q. 120. ar. 1. Arragon. q. 58. art. 5. Dom. Soto l. 1. de iust. q. 7. art. 3. Carbol. 2. Disp. 6. & 7. Suar. de leg. l. 1. c. 2. & l. 2. c. 16. Sely. V. *æquitas* & V. *iudicium* §. 1. Sayrus l. 12. c. 9. V. *asq. D.* 167. c. 5. Comirol. De contract. Par. 1. c. 10. Wesenbec. l. 1. π. T. 1. n. 18.

II. Sitne virtus aliqua peculiaris ab omnibus aliis distincta, an potius quælibet in sua materiâ rigorem Iuris scripti operâ communi prudentiæ moderetur, ac temperet, nostra quidem parum interest, qui non de subtilitate, sed benignitate solliciti sumus. At tamen absque necessitate non videntur multiplicandi habitus; adeoque Leon. Lessii opinio tenenda, cui etiam Suarius assentitur l. 6. de leg. c. 6. Singulæ igitur virtutes rationem æquitatis habent, quatenus contra legum verba ex affectu propriæ honestatis moderationem ac benignitatem sequuntur, intuitu nimirum altioris virtutis, verbi gratiâ, charitatis, quæ non recedendo à literâ & rigore præcepti læderetur: quamadmodum in lege ieiunii apparet, à cuius obligatione alias communi eximitur in-

firmus, & imbecillis per æquitatem, quia ieiunando læderet charitatem, quam sibi ipsi ad conservandam vitam propriam debet. Less. l. 2. c. ult. n. 69. Tanner. Tom. III. Q. 6. D. 2. n. 56. Hallus de conscientia l. 3. c. 22. Carbol. cit. Reginald. l. 13. n. 115. & seq. Bannez de iust. q. 58.

III. Æquitatem, seu *ἐπιεικία* in positivis & humanis legibus potissimè exerceri manifestum est & magis in obligantibus, quam infirmantibus Laym. l. 1. Tr. 4. c. 19. de naturali lege non eadem omnium Doctorum opinio circumfertur. Navarrus post Caietanum in Rubr. de iudic. n. 75. & Consil. 4. de dispensat. impub. n. 16. & seq. non minus in lege naturali, quam positivâ necessariam esse interpretationem seu *ἐπιεικία* contendit. Nam multæ, inquit, leges Decalogi indigent tali moderatione, quale est de neminem occidendo, quod per humana verba generaliter conceptum contra mentem auctoris includit homicidam morte dignum c. *ille gladium* 15. q. 5. Tale est præceptum de honorando parentes, quos patriam oppugnantes licet filiis occidere. l. *minimè* π. de relig. & sumpt. funer. Ita Navar. cui subscribit Salas Tract. de leg. q. 94. D. 5. sect. 10. cum aliis quibusdam minus propriè & distinctè loquentibus.

Etenim separando *ἐπιεικία* ab interpretatione simplici & dispensatione dicendum simpliciter est, in nulla lege naturali, secundum se spectata *ἐπιεικία* propriè dictæ locum esse. Ratio, quia legis naturalis præcepta sunt propositiones quædam necessariæ & mutabiles, à nulla cuiuscunque hominis voluntate vel intentione pendentes: nec includunt superfluum aliquid, nec excludunt, quod ne-

cessa-

cessarium est. Vnde omnis interpretatio & moderatio circa illas frustra adhibetur. Quod etiam in exemplis supra positus patet. Nam lex de non occidendo in se spectata non includit homicidam morte dignum sed illos tantum, quibus iniuria fieret per ecessionem. Includit tamen si universaliter more humano proponatur. Verbi gratia, Nullum hominem occides. Similiter præceptum de parentibus honorandis non est ita universale, ut quilibet casum comprehendat, sed idem sonat, quod honore debito patrem & matrem afficere: à nobis autem iis verbis proponi solet, ut nihil excipere videatur. Nec aliud Navarrum velle hæc illius verba indicant præceptum de non occidendo per humana verba generaliter conceptum includit homicidam morte dignam.

Verum de qualibet lege etiam civili & Canonica dici videtur posse, continere in se & respicere ea tantum, quæ repugnant honestati opposita, & excipere casus impertinentes. Etenim inter hominē legis positivæ auctorem, & naturæ auctorem Deum magna differentia est. Deus enim, cuius oculis nihil absconditum, omnes circumstantias & casus quocunque modo possibiles intuetur, & secundum eiusmodi præscientiam format leges, quod de humano legislatore dici non potest. Necessariò enim ipsum latent futura, quæ si cognosceret, legem suam mutaret, vel corrigeret. Hoc autem quia non facit, aliis censetur permittere, quibus in particulari occurrunt incommoda. Fac, mandasse regem, ut nemo armatus noctu in publicum prodeat. At mihi nunc prodeundum necessariò est, nec aliter contra invadentes tueri vitam, quam

armis possum, hunc casum à Rege exceptum esse interpretabor. Aliter si qui DD. locuti sunt, aliter usi sunt terminis interpretationis & epykiæ, ut bene advertit Suar. l. cit. Vasq. in 1.2. Disp. 176. cap. 1.

IV. Quæritur etiam, an *ἐπιείκεια* tam in affirmativis, quam negativis præceptis locum habeat: R. si æquitas, ut ex S. Thoma Silv. declarat, est virtus, qua quis servata legis intentione legis verba non servat, respiciendo videlicet ad altiorem virtutē, & bonum commune, nulla ratio excogitari potest, cur non in utroque genere præceptorum adhiberi *ἐπιείκεια* possit, ac debeat. In omnibus enim contingit occurrere casus, in quibus servare legem absque moderazione nihil aliud esset, quàm lædere iustitiam, aut charitatem, ut patet communibus & vulgò notis exemplis, de reddendo deposito, excludendo cives tempore obsidionis & similibus, quæ toties inculcare superfluum censeo.

V. Sed occurrit dubium, an pro benigna legis interpretatione, seu epykia sufficiat etiam boni privati noxa, seu dānum? Vbi considerandum duplex privato homini accidere dānum posse, unū, quod immediatè illum afficit, & illo mediante communitatem, seu Remp. cuius interest, cives, & illorum bona illæsa permanere; alterum, quod ita proprium illi, ut vel nullo modo communitatem concernat, vel ita remotè, ut merito contemni queat. De priori minor, quam posteriori dubitatio est. Nihilominus tamen fieri potest, ut in tali casu propter nocuum particulare lex aliqua negligatur iudicio æquitatis, quoniam præsumi potest, intentionem legislatoris non esse cum notabili dāno subditos obligare.

Quo.

Quocirca conceditur etiam, ut propter lucri alicuius necessarii acquisitionem præcepta Ecclesiastica omittantur, quæ admodum diebus festis passim fieri cernimus à mercatoribus, qui ne lucro vitæ commodis necessario fraudentur, Misfam omittunt, neque ab Ecclesiastico magistratu puniuntur.

VI. Igitur non secundum verba legis, sed æquitatem seu *æquitas* iudicandum est in his quinque casibus *Primus est*, quando lex, aut simpliciter aut secundum aliquid ratione loci, temporis, aut personæ redditur iniqua. *Secundus*, quando observatio legis obesset bono communi *Tertius* cum præsumere prudenter licet, ipsū legislatorem, si adesset, contra tenorem legis suæ acturum, vel quod petitur, concessurū esse. *Quartus*, cum apparet, aliam extitisse auctoris mentem. *Quintus* denique quando de dispensatione Principis constat. Exemplo horum suggerit *Sayrus l. 12. c. 9. Henricus l. 10. c. 15. n. 66. Tanner T. D. 5. q. 7. dub. 2. & 111. D. 6. q. 2. dub. 2. Anton. Par. 1. T. 3. c. 10. § 10. Reginald. l. 13. numer. 115. & seq.*

Consilii est, in casibus particularibus, quando occurrunt, & nihil obstat, consulere viros doctos, & prudentes, seque illorum arbitrio conformare. Nam sua cuique cupiditas merito suspecta esse debet, ne per illam eò trahatur, unde nō possit sine damno mergere. Quod si ad superiorem aditus patet, is quantocumque pro capienda resolutione adeundus erit. His verò omnibus desperatis, conscientia, & ratione magistra utetur.

In particulari illis, qui scrupulosa conscientia anguntur, *Navarrus c. 27. nu. 247.* suadet usum *epykias*, seu æquitatis, ut

persuadeant sibi, non peccare, qui implet legem secundum mentem auctoris, licet in verba offendant, neque qui eam in sensu benigniore servat, quamvis in duriore violat. *V. Reginald. l. cit.*

Regulas æquitatis ex Iure Can. & Civili selegas invenies apud *Comitolum De Contract. Par. 1. c. 10.*

§. 17.

De Permissione.

I. Inter effectus legis numerati permissionem ex *Isidoro* liquet, relato in *6. sm. Dist. 3.* Omnis enim lex aut permittit aliquid, ut, vir fortis præmium petat: aut vetat, ut sacrarum Virginum nuptias nulli perere liceat: aut punit, ut, qui eadem fecerit, capite plectatur. Eius enim præmio, & pœna vita moderatur humana. Hanc legis seu definitionem, seu descriptionem enucleans *Franc. Suar. l. 1. de legib. c. 15.* illam tantum permissionem esse effectum legis docet, quæ per aliquam positivam præceptionem proponitur: qualis est, v. gr. illa in *Dig. l. 20. ad l. lul. de adult.* Patri datur ius occidendi adulterum cum filia, quam in potestate habet & *24. eod.* Marito quoque adulterum uxoris suæ occidere permittitur, sed non quemlibet. Quod repetitur & probatur in *C. l. Gracchus eod.* Igitur quo modo, & iure tam in Rep. civili, quàm Ecclesiastica impunè liceat contra leges præscriptas delinquere, paucis indicabimus, ne adhuc offensionis lapidem imperiti tyrones impingant.

II. Est autem Permissio non unius generis, sed in multas partes dividitur. *Gl. in c. Omnis autem. Dist. 3.* triplicem facit secundum

cundam tres modos, quibus aliquid permitti dicitur *Primo* quidem, quia nullo iure prohibetur, ut nuptias secundas contrahere, *c. hac ratione 31. q.* *Secundo*, quia contra humanas leges indulgetur, ut contrahere matrimonium in quinto (melius hodie in quarto) gradu. Hanc permissionem non male dixeris dispensativam. *Tertio*, ut vitetur aliquid magis illicitum, adulterium scilicet, ne fiat homicidium.

c. si quod verius 33. q. 2.

Nota exemplum allegatum ex *S. Aug. l. 2. de adult. coniug. c. 15* decerptum est, & minus aptè profertur, quasi unquam unius peccati loco aliud facere liceat. Nec *S. Aug.* ea mens, cum manifestè dicat, utrumque illicitum esse, sive adulteram occidere, sive illa vivente alteram ducere, ac proinde ab utroque abstinendum, nec illicitum pro illicito faciendum. Subdit verò, si enim facturus est, quod non licet, iam faciat adulterium, & non faciat homicidium, ut vivente uxore sua alteram ducat, & non humanum sanguinem fundat. hoc est, si liceret illicitum pro illicito facere (quod nemo dixerit) ex duobus id quod minus videtur eligendum esset, pura adulterium præ homicidio.

Paulò aliter *Angelus in V. usura. s. 2. nu. 14.* tres assignat permissionis species. Prima est simplex, indulgens pœnam tantum, quo modo Ecclesia permittit lupanaria propter maius malum evitandum. *c. denique un. Glo. in V. venia dist. 4. & c. veniens un. Glo. fin. Qui Clerici vel voventes.* Secunda permissio removet impedimentum. Sic Ecclesia tolerat ritus Iudæorum, prohibens Christianis, ne illos impediant. *c. Quia sincera, & c. sicut. De Iudæis dist.*

45. Tertia permissio auxiliatur secundum quam Ecclesia permittit Clericum à magistratu sæculari occidi, degradatum tradens. *c. Degradatio. De Pœn. in 6* Ita *Angel. l. cit.* subdens à nullo magistratu permitti usuram posse, ne quidem primo modo, quo alia peccata permittuntur, eò quod maior in usura, quam alio quocunque flagitio malitia sit, de quo paradoxo nu. seq.

Iam quia nec id, quod per se bonum, nec quod indifferens est, permitti propriè dicitur, sed quæ iure aliquo prohibetur, duplicem rectè dixeris permissionem esse, unam facti, aliam verò iuris, sive laici, sive Ecclesiastici. Facti appello, quæ ab homine procedit, qualis *in c. denique Dist. 4. S. Gregorii* est, dicentis, cum venia ingenio suo relinquendos esse laicos, qui à consuetudine epulandi largius, & ingurgitandi se diebus dominicis averti non possunt.

S. Thom. in 4. Sent. dist. 33. q. 2. art. 2. & 2. q. 92. art. 3. Panorm. in c. ut clericorum. De vi & hon. Cler. V. Prælati.

Angel. Silv. Armilla Tabiena. in V. Permissio. Grass. Par. 2. l. 3. c. 29. Suarez. l. 1. de lig. c. 15. & l. 9. c. 6. Salas de leg. q. 92. Disp. 3. sect. 6. Franc. Marcus Par. 1. Decis. 154. Navar. c. 17. num. 195.

III. Multa peccata vulgò creduntur legibus Imperatorum permitti, imò palam iactantur etiam in scholis: qui error declaratione veri tollendus est. *Primo* concubinarum inter non sacros, & solutos Iure civili permitti dicunt in *D. & C. T. de Concubinis, & S. ult. Instit. De Nuptiis.* Sed legem illam sustulisse videtur *Leo Imp. in Novel. 91.* ubi cum vocasset errorem legislatoris, subdit. Itaque lex illa (permittens

G

con-

Concubinam) in æternum fileto. V. Goffredi Annot. ibid. Non est ergo dicendum deinceps, Imperatorum legibus concubinatum permitti. *V. Clarum. §. Fornicatio n. 7.*

Ius Canonicum quod attinet, extra controversiam est, nunquam non prohibuisse, & condemnasse. *c. Nemo. 32. q. 4. & c. Meretrices. Con. Tract. S. 24. c. 8.* ut mirari fatis nequeam imperitiam, vel impudentiam *Valentini Forsteri*, qui in *Tr. de Success. ab intestato* garrit, omnibus notum esse, & conspicuum, quod focariis Clerici utantur pluribus, vel etiam infinitis, eumque morem hodie crimen non esse. Vnde amabo *ex c. obiciuntur. Dist. 32. q. 4.* obiciuntur *Iacob* quatuor uxores, quod quando mos erat, crimen non erat. Multum probas *Valentine*, à more licito ad illicitum sumpto argumento. *V. Franc. Leon. in Thes. fori Eccles. l. 2. Par. 1. c. 10. §. Hodie.*

Iul. Clarum. §. Fornicatio. num. 6. Neque obstat, quod *n. 7.* addit existimare se concubinatum iure civili prohibitum non esse, quod ex consuetudine notum sit. Aliud namque est de permissione facti (quod hinc allegatur) aliud de permissione iuris loqui. Facto contingit, facto ius resistit.

Secundo, quaedam usuras olim permittas, imò quorundam iudicio approbatas docet *l. eos qui C. de usur. Covar. l. 3. var. c. 1. Socus l. 6. q. 1. Valent. D. 5. q. 21. pu. 1. Tholos. l. 22. c. 3.* inter illustres viros ad rationem quatuor pro centū, inter negotiatores ad rationē octo pro centū, inter mercatores, qui traiciebāt mare, ad rationē duodecim pro centum; inter alios non nisi ad rationem sex pro centum. Usurarum usura nunquam tolerata sunt, iure Canonico

etiam reprobatae leges, quæ usuras approbant. Permitti nihilominus, contra quam *Angel.* velit posse etiam ab Ecclesiasticis prælatis constans *Bonac. Tom. 11. pag. 518. Theologorum doctrina est. Mol. D. 204. Lesl. l. 2. c. 20. n. 179. Laym. l. 3. Tr. 4. c. 16. n. 7.* admonens graviter peccaturum, qui usuræ licentiam daret cum pacto magni tributi solvendi, quoniam inde usurarii ansam sumerent augendi usuras, & grayandi inopes. Præterea cavendum iudicibus, ne ad usurarum solutionem cogant debitores, vel impediunt, ne soluta repetantur, propter *Clem. un. de usur.* ubi excommunicatio lata sententia procogentibus, & ne repetantur, impediuntibus decernitur. *Caietan. i. sum. V. V. sura §. ad usuram accipere Eillut. Tract. 34. c. 1. n. 17. Card. Lugo Disput. 25. sect. 11. à num. 218. Tanner. 11. D. 4. Q. 7. Dub. 3. n. 101.*

Tertio, in adulterio deprehensos quomodo patri, & marito permittatur occidere *n. 1.* indicatum est. Nimirum iusto dolori tribuendum aliquid, & pudori consulere legislator ethnicus voluit. Docendus ideo, & corrigendus, ut supremi iudicis sententiam suæ credat præferendam esse. Non perimat corpus, cum quo simul intereat animus. Certa & Catholica doctrina est non licere patri, aut marito uxorem vel filiam in adulterio deprehensam occidere: quæque id Imperatorum leges permittunt, ab Ecclesiâ reprobantur. *c. Inter hac 33. q. 2. c. Quicumque ibid. ubi Gloss. Abb. Anan. Felin. & alii D. D. apud Covar. De Matrim. Par. 2. c. 7. §. 7.* Neque obstat quod *c. si vero alicuius. De sent. excom. exculari* videtur, qui clericum cum uxore, matre, sorore, vel filiâ propriâ turpiter inventum manus iniecerit violen-

tas. Non enim permittitur cædes cuiquam, sed à sententiâ excommunicatio- nis in clerici percussorem lata liberatur, qui iusto dolore commotus clericum turpitudinem verberibus castigat. *V. Azor. Tom. I. l. 5. c. 20. §. Dubitatur igitur.*

Quarto, duellum veterum ævo frequen- tius, Imperatores, Reges, Principes olim certis conditionibus permiserunt, mali- tia hominum id exigente, quemadmodû fuscê Tholosanus persequitur l. 48. c. 16. Infa- milianena innocentiæ defensio, & veri- tatis ostensio quærebatur. *Bald. in l. ex hoc iure. & De iust. & iure. Decius consil. 487.*

Hoc tempore nec civili, nec Canoni- co iure spontaneum, & temerarium du- ellum permittitur. *c. 1. & 2. De cler. pugn. in duello c. ult. de purg. vulg. c. Monomachiam 2. q. 3. aded, ut nec consuetudo in contrari- um valeat, teste Deciano l. 2. c. 19. n. 4.*

Ad hæ Concilii Trid. gravissimam pro- hibitionem c. 19. sess. 25. cum Bulla Clem. VIII. quæ incipit illius vices. Item detesta- bilis duellorum: nec non Pii IV. & Greg. XIII. in Declarat. ad cit. c. Conc. Trid.

Dixi spontaneum, & temerarium, ut maneat necessariæ & imperatæ defensi- onis locus: de qua materia consulendi sunt Theol. apud. *Azor. Tom. III. l. 2. c. 5. Sanchez l. 2. Moral. c. 39. Reginald. l. 27. Mart. Delrio l. 4. c. 4. Disquis. Mag. Q. 4. Henriq. l. 13. c. 39. Bannez 2. 2æ q. 64. art. 7. dub. 3. Va- lent. ibid. Disp. 3. q. 17. pun. 1. Sayr. in clavi- reg l. 7. c. 13. & de Censur. l. 3. c. 31. Mol. Tract. 3. D. 17. aragon l. 3. c. 1. Gratian Disceptat. forens. Tom. 3. disp. 410. Conn. l. 6. q. 16. n. 14. Zerola V. Duellum. Silvest. & alii sum- mista eod.*

Quinto Eum, qui ad instantiam adver- sæ partis falso iurat apud Iudicem non puniti legibus asserit *Decian. l. 2. c. 19. Al- legans l. 2. C. de reb. cred. ubi Alexand. imp. Iuristurandi (per Deum concepti) Religio Deum ultorem habet, quasi dicat ab homi- nibus non punitur. Verum longè alio sensu prædicta verba nonnulli accipiunt, ut Decianus ipse fatetur l. 6. c. 13. sex diversas interpretationes in medium adducens. Menochius præclarè Casu 319. de eo loqui tradit, qui calore quodam iracunditæ (qui est inconsultæ mentis motus) iu- ravit sive contra Principem, sive contra Deum: hunc vi citatæ legis non ordina- ria, sed extraordinaria pœna plectendû esse. *V. G. ill. l. 2. obs. 19. ubi contra Felinum in iuris Principibus fidem verbo simpli- ci datam, & iuramentum eodem passo incedere tradit. Sicut enim in iuramento nullam convenit esse perfidiam, ita in verbis nostris nullum debet esse menda- cium. c. Iuramenti 22 q. 5. Fran. Marcus De- cis. 456. n. 45. Gloss in c. Pervenit. De fide iust. & c. penult. De iure iur.**

Sexto, Sortes iure civili in multis casu- bus admitti in nullo autem à iure Cano- nico idem Decianus affirmat ex l. Cum prator l. cum ambo π. De iudic. addere pote- rat. l. si duob. C. communia deligat. ubi lo- quens iustit. imp. de variis casibus inter hæredes, vel legatarios. Sancinus inquit, in huiusmodi casibus iudicem fortunam esse, & sortem inter altercantes adhiben- dam, ut quem fors prætulerit, is qui ha- beat potestatem eligendi. Verum hic Decianus, & quicumque idem cum illo sentientes in manifesto errore cæciti- unt. Nullibi enim reperitur lex Canoni-

ca. quæ generaliter omnes sortes prohibeat: nec in civili jure permittitur sortilegium per se malum, sed approbat sortes, quarum in commercio humano licitus usus est, in causis dubiis bonorum communium. Nam quando æquale jus est, nec dividi potest, nec omnibus æqualiter tribui, ex conventionione partium quæ iure suo quilibet cedit, absque iniuria in illius potestatem cadit, cui fors propitia est. *v. Suarez. l. 2. de superst. c. 12. n. 4.* Nullus igitur in his sortibus divisorius locus permissioni relinquatur, sed quia nullam iniquitatem continent, absolute laudantur, & approbantur, quemadmodum fufius à Theologis explicatur apud *Sane. l. 2. Moral. c. 38. à mim. 56. Layman. l. 4. Tract. 10 c. 3. Less. c. 43 Dub. 9. Filliut. Tract. 24. c. 4.*

Septimò denique contrahentibus invicem licere deceptionem infra dimidium pretii communis ferè vox est, iuxta *§. 4 l. in causa cognitione. ꝛ. de minorib.* Pomponius ait, in pretio emptionis, & venditionis naturaliter (jure gentium) licere contrahentibus se circumvenire. Licere ideo creditur, quia ad vitandam litium sementem non datur actio deceptis. Vnde non benè inferes dolum ac fraudem approbati vel tolerari, cum pro irrito contractu habeatur, cui dolus causam dedit. *l. Ex empto. §. Is qui ꝛ. de act. emp. & lezanter. ꝛ. de donat.* Quæ deceptio aut re ipsa, aut solertia quadam contrahentium efficitur, dum quilibet lucro suo intentus est, dissimulatur. *l. si voluntate. C. de contrah. empt. Mysing. Centur. 6 obs. 38. Vvesenb. l. 18 ꝛ. T. 1 n. 15 Franc. Marcus decis. 540.*

Quod conscientiam attinet peccati

reus est, quicumque in contractu, aut negotio quolibet circumvenit fratrem, & restituere tenetur, quod ultra iustum pretium lucratus est. Optimè *Doctor Angelicus in 2. 2 q. 77. art. 1.* Fraudem adhibere ad hoc, ut aliquid plus iusto pretio vendatur, omninò peccatum est, in quantum aliquis decipit proximum in damnum ipsius. Vnde & *Tullius dicit l. 3. de off.* Tollendum est ex rebus contrahendis omne mendacium, non licitorem venditor, nec qui contra se licetur, emptor opponet. *Infra.* Secundum æqualitatem rei contractus institui debet. Ideò si vel pretium excedat quantitatem valoris rei, vel è converso res excedat pretium, tolletur iustitiæ æqualitas. Et ideò charius vendere, vel vilius emere rem, quam valeat, est secundum se illicitum, & iniustum. Ita *S. Thom.* mox ad permissionem *legis citæ.* In causa cognitionis respondet. Lex humana populo datur in quo sunt multi à virtute deficientes, non autem datur solis virtuosis.

Et ideò lex humana non potuit prohibere, quicquid est contra virtutem: sed ei sufficiat prohibere ea, quæ destruunt hominum convictu; alia verò habet quasi licita, non quod ea approbet, sed quia ea non punit. Sic ergo habet quasi licitam pœnam non inducens, si absque fraude venditor rem suam supervendat aut emptor vilius emat, nisi sit nimius excessus; quia tunc etiam lex humana cogit ad restituendum: puta si aliquis sit deceptus ultra dimidiam iusti precii quantitatem.

Sed lex divina nihil impunitum relinquit, quod sit virtuti contrarium. Vnde secundum divinam legem illicitum reputatur.

putatur, si in emptione, & venditione non sit observata iustitiæ æqualitas: & tenetur ille, qui plus habet, recompensare ei, qui damnificatus est, si sit notabile damnum. Quod idem dico, quia iustum pretium rerum non est punctualiter determinatum, sed magis in quadam æstimatione consistit, ita ut modica additio, vel diminutio non videatur tollere æqualitatem iustitiæ.

Hæc de permissivo Iure legum civilium ex multis pauca, & potissima pro instructione iuniorum sufficiunt.

IV. Iuris Canonici exempla, quibus peccata fidelium cœtui prohibita, constitutione aliqua, vel decreto directè permittantur, vix reperies: facti verò permissio maior & frequentior est. Blasphemias, usuras, libidines, ebrietatem, fraudes, insidias, rapinas, & similia quis Ecclesiæ prælatus pro merito castigat? Multa nimirum diriguntur lege divinâ, quæ dirigi non possunt humanâ, & plura causa superiori, quàm inferiori subduntur. *S. Thom. 1. 2. q. 93. art. ad 3.* Multa item per patientiam tolerantur, quæ si deducta fuerint in iudicium exigente iustitiâ non debeant tolerari. *c. Cum iam dudum. de præbend.* Ad hoc probandum *Ludov. de Graff. Par. 2. l. 3 c. 29 a. nu. 36.* inducit exempla nonnulla, quæ nescio an satis efficaciter probent, quod intendunt.

Primò, ait, licet votum castitatis de præsentanti impediat matrimonium contrahendum, Ecclesia tamen ex causa matrimonium contrahi quandoque permittit. *c. Veniens. qui cler. vel vov.* & talis est comparativa permissio, ut dicit ibi

Glossa, ac si dicat, quod mulier (de quâ agit in *cit. c.*) contrahendo non evitat peccatum, quia agit contra votum, sed Ecclesia permittit ex causâ, ut evitet maius malum, & periculum, quia apparebat, quod mulier esset iuvenis, & continere non poterat. *Secundò* ob eandem causam, ut evitetur maius malum, Ecclesia vetat iniungi iuramentum de cuius transgressione verosimiliter timeretur. *arg. text. in c. clericos de coh. ab. mul.* ubi clericus suspectus, & iuvenes non sunt compellendi fornicarias abiurare. Simile 22 q. 1 *c. Ita ergo. de præsumpt. c. literas. §. fin.* Hæc etiam ratione non imponitur penitentia gravis iuvenibus. *c. penitentes. dist. 50.* *Tertio* Patratione quamvis omnes de præcepto teneantur ad correctionem. *c. Tua. de cognat. spir.* tamen illa fieri debet, quando est opportunitas temporis, & quando credit peccanti prodesse. *Ita S. Thom. 2. 2. q. 33 & in 4. dist. 19 q. 2.* Nam si vellet hominem recenti vulnere affectum corripere, nihil aliud faceret, quam igni adhibere ligna. Sic *Graff.* minus aptè ad probandam permissionem allegando casum, in quo nulla obligatio est. Neque enim Ecclesia tolerat omissionem correctionis, ad quam nemo obligatur. Non obligare autem correctionis præceptum, quando opportunitas, & spes emendationis non apparet, D. D. constans opinio est. Non diffiteor tamen aliquos vocare dissimulationem, seu tolerantiam malorum, cum non adhibetur correctio, sed minus propriè loquantur.

V. Cæterum ut permissionis de quâ hucusque, æquitas & honestas manifesta fiat,

tiat, *Primò* consideranda est Christi doctrina *Matth* 13. v. 10. *si* utraque crescere usque ad messem. Sustinet Deus, teste *S. Cyrillo Catech. S. Imperium*. homicidas, & latrones, & fornicatores propter longanimitatem præfiniens tempus retributionis, quo reddat unicuique ut qui longo tempore acceperunt dilationem, & impoenitens cor habuerunt gravius condemnentur. Præterea, ut *Augustinus* ait, tolerandi sunt improbi quia sæpè in probos; toleranda Zizania, quia in triticum sæpè transmutantur. *V. S. Augusti serm. 46 de divers. secundò Sanctorum Patrum & Doctorum auctoritas*, qui unanimi consensu iudent impunita quædam mala relinquere *V. S. Thom. 2. 2. q. 91 art. 4 Mol. disp. 304. Less. c. 20 num. 79 Graff. l. cit. n. 60. Tanner. II dis. 5 q. 1 Dub. 3. nu. 42 Layman. l. 3 Tract. 4 c. 16 Comitol. l. 3 q. 5 n. 13 Ferdin. ab Efferen. in Manuali polit. l. 2 Punct. 9. Tertio ponderanda est ratio, quæ duplex. Vna, ut eviteretur maius malum, quod citata Christi parabola insinuat, ne forte simul eradicet triticum. Notum est illud *Augustini*. Tolle metrices de mundo, & si domiã totuserit repletus. Altera, ut obtineatur aliquod bonum, quod prudentium virorum iudicio longè magis commodum sit reip. quàm incommodum sit eidem malum, quod permittitur. *Iul. Mazzarin. in psal. 50. Concione 9. S. neque amplius.**

Sed quia malorum omnium radix cupiditas est. præsertim auri, argenti que, summo perè cavendum est magistratui, ne augendæ rei suæ causa permittat lupas, & uturas, pactum explicitum, vel ia-

citum iacundo cum infamibus personis, ut particeps de mercede iniquitatis. Neque enim patet scelerum ultro Deus, qui odit & persequitur tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balach mittere scandalum eoram filius Israel, edere, & fornicari. *Numer. c. 24 & 25 Apocalyps. S. Ioann. c. 2. v. 14.*

§. 18.

Modus argumentandi in iure.

I. **S**umptâ à dialecticis, & probè cognita dislerendi, probandi, ac reprobandi formâ, sive per syllogismum, sive per enthymema, exemplum aut inductionem, primaria cura erit, scopum, & thema propositum attendere, ne quod subinde cum auditorum risu accidit, aliud pro alio impugnes, velisque evincere quod adversarius ultro concedit.

II. Subtilitates Philologis, & Theologis relinquendæ sunt, quorum controversiæ nullo humani arbitrii placito, sed momentis rationum definiuntur. E contra iuris Canonici & Civilis materia, tota quanta est, legibus & præceptis continetur, quorum rationes & causas anxie rimari nihil aliud est, quàm in moribus humanis materiam primam querere, hoc est, nihil agere.

Definitiones quoque non sunt ad libellam Dialecticæ ponderandæ, quandoquidem ex innumeris per paucas reperiens, quæ genere & differentia consent. Nam exempli gratiã, *Lex à Prænitiano definitur commune præceptum l. 1. π. de leg. Contractum Labeo definit ultro citre-*
que in.

que inter duos, pluresve obligationem. In hac
genus, in priori differentia expressa non
est.

Idem patet in definitione furti, quam
Theologi passim reiciunt. Quamo-
brem in Reg. Jur. 202. dicitur, difficile est
explicare quidditatem & essentiam rei
definitæ, secundum quod Philosophi ve-
ram definitionem perscrutantur. V. Arra-
gon. n. 229 § 66 art. 3 Spineus de præminen-
tia Theolog. c. 10.

III. Modus arguendi triplex est, à le-
ge, Ratione, & Exemplo. Ad ut redncipi pos-
se omnes probationes Nicol. Eberh. tradit
in Preambulu. n. 15 à lege Iudæi arguebant
Ioann. 19 Nos legem habemus, & secundum le-
gem debet mori. à Ratione Christus Ioann. 8.
Si veritatem dico vobis, quare non creditis mi-
hi ab exemplo Angelus Luca. I. Ecce Elisabeth
cognata tua concepit filium in senectute sua.

In qualibet lege, ut Baldus notat. §.
scire leges, π. de legibus tria notati possunt,
verba, v. auctoritas, & triplex inde argu-
mentatio sumi, nimirum materialis, in
quâ verba attenduntur. I. I. §. si is qui na-
vem. π. de exercit. act. Subtilis & intellectualis,
quæ consistit in vi sermonis: uti, quod
verbum exigere significat, ab invito petere.
I. II. §. si rem. π. de leg. denique subtilissimus,
& coniecturalis, ut cum plus significamus
quam dicimus. I. Cum acutissimi. de fidei
comm. §. l. 3 C. de in off. testamento.

Præterea à lege dupliciter arguitur,
affirmativè, & negativè. affirmativè,
cum pro casu, de quo litigatur, lex ex-
pressa & authentica adducitur. Negati-
vè, à dispositione legis cessante. à Ratione
argumentum ducitur, quando lege defi-
ciente ratio naturalis, quid faciendum,

fugiendumque sit, indicat. Quemad-
modum Labeo in l. Fluminum. §. adiuatur.
π. de dan. no. infito si hoc, inquit, non admis-
tatur, iniquum est. Quod enim tam firmum
adificium est, ut fluminis, aut maris aut tempe-
statis, aut incendi, aut terra motus vim susti-
nere possit: item l. Nam hoc π. de cond. et. indeb.
Nam hoc natura æquum est, neminem cum al-
terius damno fieri locupletiozem. Ab exem-
plo & auctoritate, quomodo arguendum sit,
Eberhard. docet in Loco, ab auctoritate,
monens sigillatim à negativa non valere
consequentiam: ut neque istam. Talis
Doctore est Canonizatus, vel inter san-
ctos relatus. Ergo prohibitum est aliter
opinari. Talis non est Canonizatus, Er-
go dicta illius non sunt recipienda. De
hoc plura. v. ap. Melch. Canonum de loc. Theol.
l. 7. c. 3.

IV. Optimus modus convincendi
adversarium est Retorsio, quando telum
ab illo projectum in caput ipsius retor-
quetur. Exempli gratia Iudæis respondit
Christus. Ioann. 8 in lege vestra scriptum est.
Duorum hominum testimonium verum est:
vosque hoc agnoscitis. At ego testimonium de
me, & pater meus, duo nimirum, dicunt. Ergo
testimonium hoc verum est. Celebre est ex-
emplum de Protagora, & Evatio apud
Gell. l. 5 c. 10. ubi eiusmodi argumenta
ἀντιρροπὴα appellat.

Alius modus convincendi per inter-
rogationem fit, ut ex responsione ad-
versarii contra ipsam argumentum su-
matur. Quo iure, disp. 8 quo iure defendis v il-
las Ecclesie, divino, an humano? Divinum ius in
scripturis habemus, humanum in legibus Re-
gum. Hanc evidentissimam victoriam
Præpositus vocat. v. Glo. & DD. inc. su-
per ver-

per. verbo. Malignantium. de elect. & Sylvestrum V. Argumentatio iuridica. n. 6.

V. Omnia argumenta facillè solvi posse Eberh. l. citato tradit, si attendas, quæ in sequentibus versiculis continentur.

Causa, locus, tempus, persona, rigor novitasque,

Antiquum, bonitas, tempus, veto, consulo, precipioque,

Hæc si iungatur permissio, ius variatur.

Quos versus declarat Speculator l. 2. T. de Disput. & allegat. in v. Generaliter. addens ferè omnia contraria in iure per tres fal-

lacias solvi scilicet per fallaciam æquivocationis, accidentis, secundum quid, & simpliciter.

Hucusque Prolegomena, quæ sacri Iuris penetralia tubire volentibus vestibuli loco futura præfati sumus. E multis pauca selegimus, multa semovimus, non subtraximus. Ingressi, & progressi, quæ videntur deesse, videbunt superesse.

* *
*

PARS PRIMA